

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

www.humak.fi

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

**Minäkin haluan täällä, mutta minä
mietin äiti**

www.humak.fi

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Michaël Fandi

www.humak.fi

**HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU**

OPINNÄYTETYÖ

Kansalaistoiminnan ja- nuorisotyön kouluusohjelma (210 op)

11/ 2016

www.humak.fi

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Kansalaistoiminnan- ja nuorisotyön koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Michaël Fandi	Sivumäärä 60 ja 3 liitesivua
Työn nimi ”Minäkin haluan täällä, mutta minä mietin äiti”	
Ohjaava(t) opettaja(t) Sanna Lukkarinen	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Ei ole tilaustyö	
Tiivistelmä <p>Eri puolella Suomea – varsinkin isoimmissa kaupungeissa – katukuvassakin näkyy nuorten turvapaikanhakijoiden lisääntynyt määrä, mutta enempää tietoa heistä ei paljoa ole. Nuorten turvapaikanhakijoiden on vaikea päästä ääneen ja saada ympärilleen heidän tilanteesta ihmisiä tietoisia. Teema on yhteiskunnallisesti tärkeä ja ajankohtainen. On syytä kiinnittää huomiota siihen, millaisessa ilmapiirissä turvapaikanhakijoiden kanssa tehdään työtä. Koko Euroopassa – ja myös Suomessa - on tullut turvapaikanhakijoiden aallon myötä, vuodesta 2015 alkaen, paljon reaktioita, kanta-asukkailla, poliitikoilla, erilaisilla ryhmillä. Yleisellä ilmapiirillä on merkitystä turvapakkahakijoiden mahdollisuuksissa, motivaatiossa, peloissa jne.</p> <p>Opinnäytetyön pääkysymys on, miten nuoret turvapaikanhakijat voivat ja mikä heidän hyvinvointiin vaikuttaa. Näillä tiedoilla pystytään paremmin ennakoimaan, miten hyvin ja nopeasti he voivat sopeutua, koutoutua uuteen maahan. kulttuuriin ja vaikuttaa haluamallaan tavalla heidän uuteen elämään. Laadullinen menetelmä sopii tutkimustavaksi silloin, kun tarkoituksena on kartoittaa ihmisten omia kokemuksia. Opinnäytetyötä varten tehtiin 9 haastattelua, joihin osallistui kaksi turvapaikanhakijanuorta, viisi vastaanottotyötä tekevää työntekijää ja kaksi vapaaehtoista, jotka toimivat myös ystäväperheenä turvapaikanhakijoille. Eli suoraan nuorilta, ammattilaisilta ja lähellä olevilta saadaan kokemuksia, havaintoja ja uutta tietoa, jonka avulla on mahdollista hahmottaa tärkeitä turvapaikanhakijanuoria koskevia asioita. Nuorten hyvinvointiin ja mahdollisuuksiin rakentaa omaa elämää uudessa maassa vaikuttaa esimerkiksi menneisyyden kokemukset ja traumat sekä niiden yli pääseminen, vastaanotto uudessa maassa, oman verkoston rakentaminen Suomessa, omaan yhteisöön kuuluminen, fyysinen ja psyykinen terveys, koulutus ja työmahdollisuudet sekä harrastusmahdollisuudet.</p> <p>Tuloksista saadaan kuva alaikäisten yksin tulleiden turvapaikanhakijapoikien tilanteesta vastaanottokeskuksissa, työntekijöiden haasteista sekä siitä, miten käytännössä on toimittu haastavissa tilanteissa. Tulokset osoittavat myös, että tietoa nuorten turvapaikanhakijoiden tilanteesta on liian vähän myös työntekijöillä. Työntekijöiden tietämys erilaisista kulttuureista vaihtelee paljon ja samalla heidän työnotteet, tavat ja asenteet vaihtelevat. Tästä johtuen kentällä näkyy hyvin erilaisia tapoja työskennellä nuorten turvapaikanhakijoiden kanssa, koska työnkehys ei ole selvästi määritetty ja jokainen saa tai joutuu tekemään työtään omalla tavallaan sen takia, että ohjeistusta, kokemusta ja työmalleja ei vielä ole tai olemassa oleviin malleihin ei riittävästi perehdytä. Tässä tilanteessa on haastavaa taata jokaiselle nuorelle yksilöllistä, mutta kuitenkin tasavertaista ja oikeudenmukaista tukea ja ohjausta. Tulosten ymmärtämiseksi työntekijöiden kanssa pitää asettaa kontekstiinsa. Esimerkiksi yleinen ilmapiiri Suomessa, kiristynyt maahanmuuttopolitiikka ja joidenkin nuorten haastavat psyykkiset oireilut ovat hyvä pitää mielessä.</p> <p>Opinnäytetyön tavoitteena on tiedon lisäämisen ohella nostaa esille kehittämisehdotuksia nuorten turvapaikanhakijoiden parissa tehdyille työlle.</p>	
Avainsanat: alaikäiset turvapaikanhakijat, ryhmäkodit, kotoutuminen, osallisuus	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Name of the Degree Programme

ABSTRACT

Author Michaël Fandi	Number of Pages 63
Title Me too I want to be here but I think about mum	
Supervisor(s) Sanna Lukkarinen	
Subscriber and/or Mentor	
Abstract <p>In different locations around Finland and especially in bigger towns, the amount of young asylum seekers has increased. Our society has changed somehow already through the coming of asylum seekers since 2015, but the awareness about the situations of these people hasn't grown. Young asylum seekers hardly get their voices heard and get people around them understand their situations. The topic is important and a current subject matter. It is needed to take in consideration the background while working with young asylum seekers who are minors. All around Europe and also in Finland a lot of reactions followed the arrival of asylum seekers since 2015 among local residents, politicians and different influential groups. The general atmosphere within society affects asylum seeker's chances, motivations and fears about their own future.</p> <p>This thesis main research question is how minor asylum seekers are doing and what is influencing their well being. Through these informations is possible to anticipate how well and fast they can integrate into the new country and culture, and influence the proper way the flow of their own life. A qualitative method is the right way to research when the aim is to know more about people's own experiences. For this thesis nine interviews were done, in which took part two minor asylum seekers, five workers and two volunteer workers. The results show experiences and observations and new knowledge from the working field from which rise important things touching the youngsters 's life. Different things influence the well being and chances of those youngsters to reconstruct their lives in a new country. For example past experiences and traumas and getting over them, the reception in the new country, own network construction, to own community belonging, own physical and mental health, chances to reach education and working life and also recreation time.</p> <p>The result of the research show the situations of youngsters in reception centres and the challenges faced by the workers and how they deal with hard situations. The results show also that the knowledge of the workers about youngsters is generally not sufficient. Workers knowledge about different cultures way of doing their work, approach and stance are very variable from one worker to another. As a result there are many different ways to work with minor asylum seekers, also because the working frame and working models are not available and real work experience isn't yet reached by almost any worker. In this context it is very difficult to guarantee individual and fair support and guidance to each youngster. In order to understand those result it is important to keep in mind in which context all this work is done. For example the general atmosphere in Finland, tightened immigration policy, and some of the youngsters challenging mental health are factors that make the work especially difficult.</p> <p>The aim of this thesis bringing more knowledge about minor asylum seekers situation, but as well to show directions to improve and develop this work.</p>	
Keywords: unaccompanied minor asylum seekers, group homes, individual integration and participation	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5	
2 TAUSTALLA	8	
2.1 Ilmapiiri	8	
2.2 Termistöä ja lakeja		10
2.3 Migrin ja muiden viranomaisten toiminta		12
3 TUTKIMUS	16	
3.1 Menetelmät	17	
3.2 Eettisyys	18	
3.3 Haastattelut	19	
4 HYVINVOINTI	22	
4.1 Yksityisyys	22	
4.2 Terveys	24	
4.3 Mielenterveys	27	
4.4 Syrjäytyminen ehkäiseminen		28
5 TYÖ TURVAPAIKANHAKIJOIDEN JA PAKOLAISTEN KANSSA		30
5.1 Työoloshteet	32	
5.2 Tietoa kentältä	34	
5.3 Kieli	37	
5.4 Hyvä aikuisen malli nuorille		40
5.5 Oma ohjaaja	43	
5.6 Säännöistä	45	
5.7 Oikea-aikaisuus ja työnjatkuvuus		47
6 HYVIÄ KÄYTÄNTÖJÄ		49
7 POHDINTA	53	
7.1 Haastettavien kehittämis ehdotuksia		57
LOPUKSI	58	
LÄHTEET	62	
LIITTEET	67	

1 JOHDANTO

Tässä opinnäytetyössä aion selvittää, miten teini-ikäisten turvapaikanhakijapoikien arkielämä sujuu ja mitkä asiat vaikuttavat positiivisesti heidän hyvinvointiin. Lisäksi tarkoitukseni on avata nuorten turvapaikanhakijoiden parissa työskentelevien hyväksi kokemia ja sopivaksi havaittuja työtapoja. Hyvin tehty työ nuorten hyväksi ja siitä tuleva nuorten hyvinvointi ovat avain nuorten kotouttamiseen suomalaisessa yhteiskunnassa. Opinnäytetyön lopussa tuon esille nuorille turvapaikanhakijoille suunnatussa työkehyksessä ja kenttätöissä huomioimani ongelmat ja kehittämiskohteet.

Olen työskennellyt aikaisemmin (vuosina 2007 – 2008) pakolaisina Suomeen tulleiden perheiden kanssa julkisella sektorilla. Lisäksi olen työskennellyt (vuosina 2009 – 2011) alaikäisinä turvapaikanhakijoina Suomeen tulleiden nuorten kanssa yksityisellä sektorilla, silloin tein lastensuojelun avohuolto- ja jälkihuoltotyötä jo oleskelulupapäätöksen saaneiden nuorten kanssa. Järjestin alaikäisinä tulleille pakolaisnuorille vertaisryhmiä ja toimin joillekin ryhmän jäsenille tukihenkilönä. Silloin perehdyin paljon työtä ympäröivään kehykseen ja uuteen lastensuojelulakiin. Nämä asiat olivat minulle silloin uusia ja olen tästä kokemuksesta ymmärtänyt sen työn kehyksen tärkeyden, jotta työt tehdään mahdollisimman hyvin ja johdonmukaisesti.

Suunnitellessani opinnäytetyötäni vuoden 2015 lopulla, turvapaikanhakijoita – myös alaikäisiä – tuli Suomeen enemmän kuin koskaan. *”Ilman vanhempia tulleet lapset ovat erityisen haavoittuvainen ryhmä turvapaikanhakijoiden joukossa. Suomeen yksintulleiden turvapaikanhakijalasten määrä on viimeisen 20 vuoden aikana vaihdellut alle sadasta yli 3000 (2015) vuodessa.[...] Vuonna 2015 saapui Suomeen alaikäisiä turvapaikanhakijoita eniten Afganistanista (1915), Irakista (635), ja Somaliasta (253).”* (Pakolaisneuvonta 2016a)

Miten nuoret motivoituvat, miten pitävät huolta itsestään ja millaista tukea he saavat vaikeissa oloissa, ovat asioita mistä haluaisin kerätä lisää kokemuspohjaista tietoa. Halusin saada tuoreempaa tietoa ja jakaa kokemuksia, joista voi olla hyötyä kiinnostuneille ihmisille. Huomasin, että paljon uusia opinnäytetöitä on tehty turvapaikanhakijoita koskien ja että monissa selitetään tarkasti muun muassa turvapaikkamenetelystä ja -prosessista, pakolaisasemasta jne. Omassa työssäni en sitten nähin asioi-

hin paljoo keskity. Rajoitin myös työtäni niin, etten puhu säilöönnotosta enkä palautuksista, vaan keskityn enemmän kenttätööhön, nuorten sekä heidän kanssaan työtä tekevien työntekijöiden kokemuksiin kontekstissa jossa nuoret ovat, tavallisessa vastaanottokeskuksessa tai ryhmäkodissa, oleskelulupapäätöstä odottaessaan tai ovat juuri myönteisen päätöksen saatuaan.

Lähtömaassa ja matkalla on ehtinyt tapahtua paljon, jokainen kantaa mukanaan vaikeita ja traumaattisia kokemuksia, jonka vuoksi nuorten tilanne voi vaatia korjaavaa työtä, varsinkin kun apua ei ole tarjottu ajoissa. Vaikka nuori itse on päässyt ainakin väliaikaisesti turvaan, tämä ei välttämättä lämmitä paljon hänen sydäntä, jos samalla muiden perheenjäsenten tilanne on epävarma.

Kun nuoret sitten asettuvat, paljon työtä on edessä. Ensin pitkä ja ahdistava odotus ennen kuin saa oleskelulupapäätöksen. Epävarmuus ja traumaattiset kokemukset vaikeuttavat lasten ja nuorten sopeutumista uuteen maahan, uuteen yhteiskuntaan. Lisäksi pitää muistaa, että nämä nuoret ovat siitä huolimatta, samoin kuin muutkin nuoret, myös kasvavia yksilöitä, jotka käyvät läpi fyysisiä ja henkisiä prosesseja ja ovat keskellä muutosprosessia kun kasvavat aikuiseksi.

Vastaanottopolitiikka ja sen toteuttamiseksi tehdyt konkreettiset toimet, mutta myös Suomen ilmapiiri, ovat erittäin merkittävässä roolissa kun nuoret rakentavat uutta elämää Suomessa. Nämä seikat antavat nuorten ymmärtää, ovatko he tervetulleita, onko heillä mahdollisuuksia pärjätä omilla vahvuuksillaan, voiko Suomessa rakentaa elämänsä, luoda omaa perhettä, saako oma lapsuudenperhe tulla Suomeen. Turvapaikanhakijoiden tilanne on tuonut uusia asioita yhteiskuntaamme ja moni on kiinnostunut aiheesta. Viimeisen vuoden aikana (syksystä 2015 syksyyn 2016 asti) on kirjoitettu ja keskusteltu paljon myös mediassa. Mielenpitoita laidasta laitaan on tuotu esille.

Pakolaisuudella on pitkät juuret myös Suomessa (esimerkiksi Karjalan evakot) ja tämän päivän turvapaikanhakijoiden tilanne on osa meidän kaikkien yhteistä tarinaa. Traumot ovat verrattavissa eri aikakausien tapahtumiin: *”Olen kertonut maahanmuuttajien traumoista sotaveteraaneille ja sota-aikana eläneille. Heille tuli mieleen omia kokemuksia ja he kiittivät, että näistä asioista puhutaan nyt. He samaistuivat pakolai-*

siin.” kertoo Tapio Halla , psykiatrian erikoislääkäri Aamulehden haastattelussa. (Kerola 2016)

Viimeisen vuoden aikana – syksystä 2015 syksyyn 2016 - olen ollut tekemisissä turvapaikanhakijoiden kanssa eri konteksteissa, esimerkiksi vapaaehtoisena ja ystäväheteroiminnan kautta sekä lisäksi työn kautta. Olen havainnoinut paljon asioita ja saanut näissä tehtävissä tutustua ihmisiin - eri ikäisiin turvapaikanhakijoihin, työntekijöihin ja vapaaehtoiisiin. Erityisesti olen tutustunut yhteen vastaanottokeskukseen ja yhteen alaikäisille tarkoitettu ryhmäkotiyksikköön Keski-Suomen alueella. Ulkopuolisenä ja alkuvaiheessa ilman yhteistä kieltä on jäänyt useita tilanteita ymmärtämättä täysin. Vaikka sanallinen kommunikaatio on välillä ollut minimaalista, ymmärsin nopeasti, että silloin aito läsnäolo riitti täyttämään tyhjyyttä. Ymmärtämisen tarve ja halu kommunikoida antavat myös puhujille lisävoimaa saada muita ymmärtämään mitä on sanottava. Ymmärryksen puute voi motivoida oppimista. Nuoret ovat usein kiinnostuneita, uteliaita ja halukkaita oppimaan kaikkea uutta.

Opinnäytetyölläni ei ole varsinaista tilaajaa vaan käytän hyväksi omia verkostoja, vapaaehtoistoiminta- ja työkokemuksia kartoittaakseni nuorten hyvinvoinnin tilannetta ja sen avulla ennakoidakseni kotoutumisen onnistumismahdollisuuksia. Opinnäytetyötäni varten olen haastatellut paitsi nuoria myös ihmisiä, joilla on rooli turvapaikanhakijanuorten elämässä. Haastatteluteemoihin kuuluu mm. nuorten hyvinvointi ja viihtyvyys sekä mahdollisuudet rakentaa uutta elämäänsä täällä. Nuorten näkökulma on tietysti ensisijaisesti esillä minun kirjoituksessa, mutta halusin myös kuulla opettajia, ohjaajia ja nuorten edustajia saadakseni monta eri näkökulmaa. Lisäksi analyysissä käytän muuta ajankohtaista tietoa, jota olen kerännyt eri lähteistä sekä saanut koulutuksista ja tilanteista, joissa kävin vuoden aikana.

Aihe on ajankohtainen, monimutkainen ja niin uusi täällä Suomessa, että perustiedosta on pulaa monilla - myös ammattilaisilla. Tuntuu, että asiat hoidetaan kiireellä ja puuttuu ennakkointikykyä, asiantuntevaa ohjeistusta ja ammatillista osaamista.

Kerron opinnäytetyössä sekä tavallisesta vastaanottokeskuksesta että vain alaikäisillä tulleille turvapaikanhakijoille suunnatusta ryhmäkodista. En kerro välttämättä joka kohdassa molemmista, koska keskityn nuorten näkökulmaan sijoituspaikasta riippumatta. En ole siis systemaattisesti kertonut vastaavasti molempien käytännöistä,

haasteista jne. vaan fokus on nuorten hyvinvoinnissa sekä vuorovaikutuksessa aikuisiin.

2 TAUSTALLA

Vuonna 2015 yli miljoona turvapaikanhakijaa saapui Eurooppaan (IOM 2015). Suomeen on tullut 2000-luvulla n. 1500-6000 turvapaikanhakijaa vuodessa. Vuonna 2015 heitä tuli 32 476. (Migri 2016a). Toisen maailmansodan jälkeen ei ole ikinä maailmassa ollut yhtä paljon turvapaikanhakijoita ja vainoa pakenevia ihmisiä kuin tänä päivänä. Heitä on noin 65 miljoonaa koko maailmassa (UNHCR, 2016).

Suomeen saapuneet nuoret turvapaikanhakijat ovat kulkeneet pitkän ja vaarallisen tien. Pakolaisneuvonta kuvaa alaikäisten turvapaikanhakijoiden tilannetta seuraavasti: *”Lapset saapuvat aseellisten konfliktien repimistä maista kuten Afganistanista, Irakista, Somaliasta ja Kongosta. Monet ovat kokeneet aseellisia hyökkäyksiä ja taisteluita, he ovat vaihtaneet asuinpaikkaa useaan kertaan ja heidän perheenjäseniään ja ystäviään on kuollut tai kadonnut. Usein lapsen vanhempi tai muu sukulainen on päättänyt lähettää lapsen turvaan rauhalliseen maahan.[...] Lapsiturvapaikanhakijoita kuuluu suojella paitsi pakolaisina myös ensisijaisesti lapsina. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsilla on oikeus valtioiden antamaan erityiseen suojeluun ja tukeen.”* (Pakolaisneuvonta 2016a)

Euroopan unionissa maahanmuuttoa halutaan hallita yhä vahvemmin ja se on osa koko Euroopan strategiaa. Suomi on ollut mukana miettimässä ja toteuttamassa yhteistä Eurooppalaista linjaa ja politiikkaa. Tavoite on edistää vapaata liikkuvuutta ja samalla taistella ihmiskauppaa, järjestäytyntä rikollisuutta sekä niihin liittyvää laitonta maahanmuuttoa vastaan.(Henriksson, Koskinen, Melander, Räsänen, Visanen, 2012, 9-17)

2.1 Ilmapiiri

Tuore tutkimus antaa ymmärtää, että Suomessa nuoret kokevat elämässään monien osa-alueiden olevan hyvillä tasolla, vaikka heidän suhdettaan omiin vanhempiin, kouluun ja motivaatiota työhön pidetään perinteisesti huolestuttavina.

Toisaalta harrastusten puute, taloudelliset ongelmat ja matalat koulutustasot ovat heille nykyään tavallisimmat ongelmat. Nuoret eivät itse voi paljoa vaikuttaa näihin asioihin jotka johtuvat usein poliittisista päätöksistä ja säästötoimista. (Allianssi 2014)

Ilmapiiri Suomessa vaikuttaa paljon nuorten turvapaikanhakijoiden käsityksiin suomalaisesta yhteiskunnasta. Lisäksi se vaikuttaa heidän kotouttamiseen ja kotoutumiseen. On helppo ymmärtää, että kun tuntee itsensä kunnioitetuksi, halutuksi, rakastetuksi ja voimaantuneeksi on helpompi suuntautua eteenpäin elämässä. Vastaavasti kun tuntee kielteisen ilmapiirin ympärillään, olo on heikompi, epävarmempi ja kaikki on haastavampaa. Kaikki ulkoapäin tulevat merkit ovat nuorille turvapaikanhakijoille viestejä siitä, miten heidät nähdään, mitä heistä ajatellaan. Samalla merkit ovat nuorille mittareita siitä, kokevatko he oman kotoutumisen mahdollisena ja toivottavana. Nuoret turvapaikanhakijat eivät elä vastaanottoyksiköissä eristyksissä muusta yhteiskunnasta vaan ovat keskellä suomalaista yhteiskuntaa. Yhteiskunnan ilmapiiri vaikuttaa heidän arkeensa. Turvapaikanhakijoita koskevat lainsäädäntömuutokset vaikuttavat konkreettisesti heidän mahdollisuuksiinsa. Tämä opinnäytetyö ei tule käsittelemään politiikkaa, mutta kuvatakseni Suomen ilmapiiriä minun mielestä on tärkeä kuitenkin alleviivata ajankohtaisia seikkoja, joilla on merkitystä nuorten turvapaikanhakijoiden mahdollisuuksiin päästä mukaan uuteen yhteiskuntaan.

Pakolaiskriisin alussa ilmapiiri Suomessa tuntui olevan sellainen, jossa jokaisen piti valita puolensa: onko sitä mieltä, että Suomeen saapuvia pitää auttaa vai mieluummin poistaa maasta. Pelko ja ennakkoluulot turvapaikanhakijoita kohtaan ovat tässä maassa melko yleisiä. Erilaisten medioiden kautta on helppo kaapata ihmisten ajatukset ja ajatustapoja suunnassa ja toisessa. Kuitenkin tilaa olisi laajemmalle keskustelulle vapaassa maassa. Itse turvapaikanhakijat pääsevät harvoin ääneen ja samalla heitä tarkkaillaan, heistä joka tapauksessa puhutaan. He ovat lopussa kuin pelinappuloita maan – ja maanosan - sisäisessä politiikassa.

”Suomen ilmapiiri on muuttunut, ja se vaatii tekoja. Julkisen vallan tehtävänä on turvata oikeusvaltion, demokratian ja ihmisoikeuksien toteutuminen, Grahn-Laasonen lausuu tiedotteessa. Otamme tässä työssä välineiksi nuorisotyön, liikunnan, koulutuksen ja kulttuurin: syrjintä ei käy, ministeri jatkaa.” (Uusi Suomi 2016)

Eräs tutkimukseni haastatteluissa mukana ollut vapaaehtoinen totesi näin: *”Halusin tehdä jotain kun ilmapiiri oli niin huono ja heille (turvapaikanhakijoille) epäreilu”*. Toinen vapaaehtoinen lisäsi vielä samasta aiheesta: *”Vieläkin on kaikenlaisia mielipiteitä; ihmisiä vastustaa, mutta se on rauhoittunut. Hyvä esimerkki on Kyyjärveltä. Alussa asukkaat vastustivat mutta heille on tullut niin hyviä kokemuksia että kunta halua pitää turvapaikanhakijoita kunnassa. Negatiiviset ennakkoluulot on muuttunut positiiviseksi kokemukseksi [...] Suomi on ollut kauan hyvinvointimaa, se auttaminen on ollut yhteiskunnassa aina, se on hyvä asia”*.

Hyviä ja nopeita aloitteita on ollut paljon, esimerkiksi Refugees welcome – yhteisö, joka on toiminut rakentavasti muun muassa osallistamalla tavallisia kansalaisia, järjestämällä vaatekeräyksiä ja -jakoa heti kriisin alussa ja jopa ennen kuin Suomen Puolustusvoimien Risti sai organisoitua vaatejakelua. Lisäksi Refugees welcome – verkoston jäsenet ovat osallistaneet turvapaikanhakijoita esimerkiksi urheilun avulla. He järjestivät yhteistyössä seurojen kanssa vapaapääsylippuja erilaisiin peleihin ja kyytejä turvapaikanhakijoille ja järjestivät myös oman turnauksen turvapaikanhakijoille viime syksyllä (2015). Nämä aloitteet olivat toimivia ja saivat paljon ihmisiä toimimaan turvapaikanhakijoiden hyväksi ja vähensivät ennakkoluuloja kriisin alkuvaiheessa.

2.2 Termistöä ja lakeja

En avaa kaikkia avaintermejä turvapaikanhakijoiden liittyen, vaan kerron enemmän siitä miten sanojen valinnat ovat tärkeitä jotta yhteisymmärrys syntyisi. Sanaston päivittäminen on tärkeää ja on aina hyvä avata keskustelussa, mitä tarkoitetaan tietyllä sanalla, varmistaakseen, että väärinkäsitykset eivät pilaa keskustelua.

”Suomen ulkomaalaislaissa pakolaisella tarkoitetaan ainoastaan niitä, jotka ovat saaneet Geneven pakolaissopimuksessa määritellyn turvapaikan eli pakolaisen statuksen. Yleiskielessä pakolaisella viitataan usein kaikkiin niihin, jotka ovat joutuneet pakenemaan kotiseudultaan sekä myös niihin, joilla on kohdemaassaan suojeluperusteen oleskelulupa.” (Pakolaisneuvonta 2016b)

Samoin eri sanoja käytetään esimerkiksi Suomen laissa ja käsityksissä, mikä on turvapaikanhakija ja mikä on pakolainen. Sen sijaan esimerkiksi ihmisoikeusjärjestö Amnesty Internationalin teksteissä yleisesti pakolainen on ihminen, joka pakenee ja

joutuu jättämään taakseen kaiken ilman toivoa paluusta ja on siten erityisen haavoittuvassa asemassa. Sanavalinnat ovat keskusteltaessa tärkeitä ja valitettavasti usein ihmiset eivät pääse yhteisymmärrykseen myös sen takia, että termeillä tarkoitetaan tai ymmärretään eri asioita. Termejä on syytä punnita tarkan ja päivittää aina tarvittaessa. (Rastas, Huttunen ja Löytty 2014, 19-21)

Pakolaiskriisi on median suosima termi kuvaamaan viime vuonna alkanutta massiivista turvapaikanhakijoiden tuloa Eurooppaan. Pakolaiskriisi on usein mediassa esitetty asiana, jossa koko Eurooppa on uhri. Opinnäytetyössään mediasta Van Bell (2016) toteaa, että sävy, millä kuvataan kriisiin liittyvät asiat, on yleisesti uhkaava ja negatiivinen.

Kansainväliset yleissopimukset ja alueelliset sopimukset ohjaavat turvapaikanhakijoiden vastaanottoa, mutta myös jokaisen maan omia lakeja.

”Oman maamme osalta keskeisiä kansainvälisiä asiakirjoja ja oikeudellisesti velvoittavia konventioita ovat (muun ohella) seuraavat: YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus (hyväksytty YK:n kolmannessa yleiskokouksessa 10. joulukuuta 1948), Geneven pakolaissopimus (1951), New Yorkin pakolaispöytäkirja (1967), kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastainen yleissopimus (59-60/1989) ja Euroopan unionin perusoikeuskirja (EYVL C 326 [2012]).” (Kuosma 2016, 146)

Näiden kansainvälisten sopimusten lisäksi Suomessa seurataan vastaanottolakia (17.6.2011/746), ulkomaalaislakia (30.4.2004/301) ja viime keväänä siihen tehtyä muutosta (29.4.2016/332). Lastensuojelulaki on myös tärkeä, vaikka nämä alaikäiset eivät periaatteessa ole sen piirissä saapuessaan maahan.

Vaikka YK:n jäsenmaat sitoutuvat avustamaan ja turvaamaan hädässä olevia ulkomailta tulevia ihmisiä, käytännössä se ei velvoita konkreettisiin toimiin. Sopimukset antavat oikeuden saada turvapaikka, mutta ei sano miten, missä, milloin ja miten pitkäksi ajaksi vastaanotto- tai turvapaikka pitäisi käytännössä järjestää ja tarjota.

2.3 Migrin ja muiden viranomaisten toiminta

Suomessa Maahanmuuttovirastolla eli Migrillä on vastuu turvapaikanhakijoiden vastaanotosta. *”Maahanmuuttovirasto (Migri) (<http://www.migri.fi/>) on sisäministeriön alainen virasto, joka käsittelee ja ratkaisee maahantuloon, maassa oleskeluun, pakolaisuuteen sekä Suomen kansalaisuuteen liittyviä asioita. Maahanmuuttovirasto on maahanmuutto-, turvapaikka-, pakolaisuus- ja kansalaisuusasioissa asiantuntija-, palvelu-, päätöksenteko-organisaatio, joka toteuttaa Suomen maahanmuuttopolitiikkaa. Virasto tuottaa tietopalveluja poliittisen päätöksenteon tueksi sekä kansallista ja kansainvälistä yhteistyötä varten.”* (Kuosma 2016, 108)

Migri, joka järjestää turvapaikanhakijoiden vastaanoton, on delegoinut eri tahoille konkreettiset toimet. Suurin vastaanottoa järjestävä taho on Suomen punainen risti, SPR. Muitakin pienempiä järjestöjä ja yksityisiä toimijoita on eri puolilla Suomea järjestämässä turvapaikanhakijoille vastaanottoa. Vastaanottokeskukset tarjoavat majoitusta, ruuan (tai ruokailumahdollisuuden) ja terveydenhuoltoa sekä koulutusmahdollisuuden. Lisäksi vastaanottokeskuksissa tarjotaan myös jonkin verran kielenopetusta ja muuta toimintaa, jotka on usein toteutettu vapaaehtoisvoimin. Vastaanottotyön laatu vaihtelee keskuksista toiseen, ja eri keskuksissa työskentelytavat ja myös kohdatut ongelmat ovat erilaisia. Ohjeistus, perehdytykset ja ennakointi näyttivät alkuvaiheessa puutteellisilta ja jokainen yksikkö hoiti hommansa olosuhteiden pakosta itsenäisesti. Vastaanoton alkua Keski-Suomesta: *”...(vastaanottokeskuksen) Johtajan mukaan tieto saapuvista perheistä tuli vasta viime hetkellä, kun bussilastit olivat lähdössä Tornionista [...]. Eli oli tulossa afgaaneja perheitä (noin sata ihmistä) kun odotettiin pääasiassa irakilaisia nuoria miehiä.”* (Fandi, 2015).

Vuonna 2016 Migrin toimintaa kyseenalaistetaan paljon eri yhteyksissä. Migri on vastuussa vastaanotosta, vaikka kaikki konkreettiset toimenpiteet Migri on delegoinut. Keskuksissa on havaittu eri puolilla Suomea puutteita ja huonoa kohtelua. Median kautta tuli monia esimerkkejä vakavistakin ongelmista vastaanottoyksiköissä.

On syytä miettiä, toteutuuko Migrin vastaanoton strategia? Tässä joitakin poimintoja strategiasta:

”1. Vastaanottokeskuksissa on turvapaikanhakijoiden toimintakykyä, omatoimisuutta ja hyvinvointia edistävät ja ylläpitävät palvelut

- Palvelut pohjaavat yhdenvertaiseen ja oikeudenmukaiseen kohteluun. [...]Lasten etuun ja hyvinvointiin kiinnitetään erityistä huomiota.*

- Asiakkaat ovat mukana vastaanottopalveluiden kehittämisessä.*

2. Vastaanottokeskuksessa työskentelee ammattitaitoinen ja hyvinvoiva henkilöstö

- Työntekijöiden koulutustaustaan ja ammatilliseen osaamiseen kiinnitetään erityistä huomiota jo rekrytointivaiheessa.*

- Kaikilla henkilökuntaan kuuluvilla on mahdollisuus aktiivisesti kehittää omaa osaamistaan ja työyhteisöään.*

- Työntekijöiden hyvinvointia seurataan säännöllisesti ja sitä parannetaan yksilöllisillä ja yhteisillä toimenpiteillä.*

3. Vastaanottojärjestelmä on joustava ja muutoskykyinen

4. Vastaanottojärjestelmässä on laadukkaat rakenteet ja prosessit

- Toimintaa arvioidaan ja kehitetään aktiivisesti. Kehittäminen perustuu [...]vankkaan tietopohjaan ja käytännön kokemuksiin.*

- Ammatillisuuteen kuuluu asiallinen ja puolueeton toiminta kaikissa tilanteissa.*

Palvelut järjestetään asiakasta kuunnellen.

Ammatillisuuteen kuuluu toiminnan eettinen pohdinta.”

(Migri 2016b)

Migrin strategia kuulostaa hyvältä. Tämä voisi toimia kunnianhimoisena visiona tulevaisuudelle, mutta kentän todellisuus näyttää, että strategian tavoitteet eivät toteudu käytännössä. ”Luona avasi viime syksynä useita vastaanottokeskuksia pääkaupunki-seudulle. Haastateltujen mukaan Luona palkkasi keskuksiin töihin paljon epäpätevää ja kokematon henkilöuntaa. Erityisiä vaikeuksia oli sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen järjestämisessä keskusten asukkaille. [...] Luona ei noudattanut kuukausiin Maahanmuuttoviraston ohjetta, jonka mukaan keskuksissa tulisi olla yksi terveydenhoitaja ja yksi sosiaalityöntekijä 150:tä asukasta kohti. [...] turvapaikanhakija kuoli HS:n mukaan tammikuussa Espoon Nihtisillan vastaanottokeskuksessa aivoverenvuotoon. [...] turvapaikanhakija oli valittanut voimakasta päänsärkyä pitkään ennen kuolemaansa. [...] Lisäksi vartijoiden joukossa on ollut haastateltavien mukaan avoimia rasisteja, jotka ovat esimerkiksi käyttäneet voimaa asukkaita kohtaan tarpeetto-

masti. [...] Joillekin maahanmuuttajataustaisille työntekijöille on maksettu vain 10-12 euroa tunnilta.” (Salon Seudun Sanomat 2016)

Myös poliisin toiminnassa on ollut epäkohtia. Poliisia on monesti syytetty etnisestä profiloinnista. Eli tarkastukset tehtiin ulkonäön ja alkuperän perustella. (Heikkilä 2016; Malminen 2016).

Puutteita on huomattu monilla tasolla ja eri ammattiryhmien kohdalla. Vastaanotto-keskusten toimintaa on monesti kritisoitu ja viimeksi marraskuun alussa:

”Suomen vastaanottokeskuksissa loukataan turvapaikanhakijoiden oikeuksia, kertovat sosiaalityöntekijät. He sanovat keskusten valvonnan pettäneen pakolaiskriisin aikana. Työntekijät kertovat, mitä ovat todistaneet työssään: laittomia ratsioita turvapaikanhakijoiden huoneisiin, salassa pidettävien asioiden levittelyä ja laiminlyöntejä lakisääteisissä palveluissa kuten terveydenhuollossa, lakiavussa ja lastensuojelussa. [...] Tuntui, että heitä kohdeltiin kuin vankeja, yksi työntekijä kertoo. Hän arvioi, että työntekijöiden puheissa ei ole kyse vain yksittäistapauksista, vaan vikaa on niin vastaanottojärjestelmässä kuin työntekijöiden koulutuksessa ja asenteissakin.” Vaikka Migri kiistää väitteet, on tullut vuoden aikana hälyttävän paljon tapauksia huonosta kohtelusta. (Laitinen 2016)

Pakolaisneuvonnan tekemä selvitys Migrin päätöksistä vuodelta 2014 kertoo puutteista turvapaikanhakijoita koskevien päätösten teossa ja oikeusprosesseissa:

”Turvapaikkapäätöstä tehtäessä lapsen edun arvioiminen on usein olematonta tai puutteellista, vaikka kansallinen lapsilainsäädäntö, ulkomaalaislaki ja YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus ovat kaikki velvoittavaa oikeutta ja koskevat kaikkia Suomessa olevia lapsia. Viranomaisten tulisi lasten turvapaikka- ja perheenyhdistämistä koskevia päätöksiä tehtäessä erikseen perustella, miten lapsen etu kyseisessä tapauksessa toteutuu. Näin ei kuitenkaan usein tapahdu. Päätöksessä voidaan todeta, että se on lapsen edun mukainen, mutta ei perustella, miten tähän tulkintaan on päädytty. Lapsen edun varmistamiseksi viranomaisten tulisi käyttää apunaan lastensuojelun ja lapsen oikeuksien ammattilaisia.” (Pakolaisneuvonta 2016c)

Suurin osa minun tuntemistani nuorista ovat saaneet oleskeluluvat. On kuitenkin monta tapausta, jossa kielteiset päätökset vaikuttavat olevan tehdyt kiireellä ja huo-

nosti perustellen. Monissa tapauksissa voi miettiä jopa, että päätökset ovat mielivaltaisia. Tällaisia ongelmia oli jo ennen turvapaikanhakijoiden aaltoa viime vuonna, mutta voi vain arvata, että uudessa ja vaikeammassa tilanteessa ongelmat vain kasvavat.

Useimmat nuoret sanovat avoimesti, etteivät luota viranomaisiin ja pelkäävät heitä. Maista, joista he tulevat sekä pakomatkan aikana läpikäydyistä maista, on kertynyt paljon huonoja ja epäoikeudenmukaisia kokemuksia. Asenteita on hidasta muuttaa ja muutos edellyttää tekoja ja uusia korjaavia kokemuksia, esimerkkejä oikeudenmukaisuudesta. Ennen kuin nuoret saavat päätöksen oleskeluluvastaan ja tiedon siitä, saavatko jäädä Suomeen, Migri ja muut viranomaiset edustavat vain valtaa, jolla on oikeus päättää heidän tulevaisuudesta. Tällaisessa tilanteessa ymmärrettävästi on iso pelko, että päätös on kielteinen.

”Päätöksen odottaminen on raskasta, ja lapset pelkäävät palauttamista kotimaahan. Päätöksen saaminen kestää usein kohtuuttoman kauan. Vaikka lain mukaan lasten asiat tulisi käsitellä kiireellisinä, päätöksenteko ei ole juurikaan nopeampaa verrattuna aikuisten hakemuksiin.” (Pakolaisneuvonta 2016d)

Tällä epävarmuudella on merkitystä nuorten psyykkisen voinnin kannalta.

”Yksintulleet turvapaikanhakijalapsat kohtaavat Suomessa monenlaisia ongelmia. Turvapaikkamenettely kestää kauan, yleensä puolesta vuodesta vuoteen. Myös perheen yhdistäminen kestää pitkään eikä aina ole edes mahdollista, jos nuori ehtii täyttää 18 vuotta ennen turvapaikkapäätöksen saamista. Joskus lapsen vanhemmat tai toinen vanhemmista on kuollut tai kadoksissa. Turvapaikkamenettelyn aikana lapsia saatetaan siirtää ryhmäkodista toiseen eri puolelle Suomea. He eivät ehdi kiintyä heistä huolehtiviin aikuisiin. Myös edustaja saattaa vaihtua kesken menettelyn. Useat hylkäämiskokemukset traumatisoivat lapsia. Lapsi saattaa myös kokea, että vanhemmat ovat hylänneet hänet, vaikka ajattelivatkin lapsen parasta lähettäessään hänet turvaan.” (Pakolaisneuvonta 2016d)

3 TUTKIMUS

Tämän opinnäytetyön yhtenä tarkoituksena on tutustua nuorten turvapaikanhakijoiden todellisuuteen. Jo tietämäni asiat antoivat halun tietää enemmän. Koska minun tutkimus koskee ihmisten kokemuksia, valitsin laadullisen tutkimustavan. Tutkittua tietoa aiheesta oli niukasti löydettävissä, siksi halusin antaa haasteltavien kertoa lisää ja erityisesti siitä, mikä on merkityksellistä nuorten kannalta.

Halusin itselleni luontevan, loogisen ja helposti lähestyttävän lähestymistavan. Yleensä itse olen enemmän kiinnostunut tapausten kautta tapahtuvasta kuvaamisesta kuin määrälliselle tutkimukselle tyypillisistä tilastoista ja niiden tulkinnasta. Minun on ollut vaikea rajata työni tarkasti rajattuihin tutkimusongelmiin. Minulla oli kehyksenä, että tutkin nuorten hyvinvointia, sillä haluan tietää, millä eväillä he voivat mennä eteenpäin elämässään ja mitä aikuiset heidän elämässä tekevät ja voivat tehdä edistääkseen heidän mahdollisuuksia ylipäättäen. Se sisältää paljon erilaisia asioita. Etukäteen mietin, että kotoutuminen, kielen oppiminen, harrastukset esimerkiksi ovat tärkeitä ja tulen niistä kuulemaan, mutta en rajannut tutkimustani vain näihin, vaan halusin tietää, mitä nuorilla ja ihmisillä joilla oli kokemusta turvapaikanhakijoiden ja erityisesti nuorten tilanteista oli sanottavana. Minulla oli alun perin ideana haastatella nuorten lisäksi myös erilaisiin ammattiryhmiin kuuluvia ihmisiä (opettajia, sosiaalityöntekijöitä, psykologeja, ohjaajia...) ja nuorten edustajia. Valitettavasti kaikilta en saanut haastattelua kuitenkaan, lopulta haastatteluihin osallistui vastaanottokeskuksen ja ryhmäkodin työntekijöitä, vapaaehtoisia sekä asukkaita.

Ideointityötä tein pitkään, mutta aloitin konkreettisesti opinnäytetyöni teon myöhäisessä vaiheessa eli loppukesällä 2016. Luulen, että se on ollut hyvä asia, koska lyhyessä ajassa on ehtinyt tapahtumaan paljon, sekä yhteiskunnassa, nuorten asuinpaikassa että nuorissa. Nyt on helpompi katsoa tilannetta kokonaisvaltaisesti kuin esimerkiksi viime keväänä (2016). Olen myös saanut aikaa miettiä tarkempia kysymyksiä tutkimusongelmille.

3.1 Menetelmät

Kun aion tutkia ihmisten kokemuksia, joista ei vielä paljoa tiedetä, parhaat menetelmät tai näkökulmat tähän tarkoitukseen tuntuivat olevan sekoitus erilaisista menetelmistä. Olen poiminut näkökulmia ja tapoja lähestyä kohdatut ilmiöt seuraavista minua kiinnostavista tutkimustyyleistä:

- Grounded theory on tapa tutkia ilmiötä ja kokemuksia aineistolähtöisesti eli annetaan aineiston tuoda ne tyypilliset ja merkittävät asiat esille. Grounded theoryn erikoisuus on, että tietoperusta ei ole tässä ensisijaista vaan teoria voidaan muodostaa analyysin jälkeen huomatuista yhtäläisyyksistä. (Metsämuuronen 2006, 97-101)
- Etnografinen tutkimus on usein pitkä prosessi, jossa havainnoidaan ja kuvataan esimerkiksi tietyn ihmisryhmän toimintaa ja elämäntapoja. Sen juurina voidaan pitää antropologiaa. Tutkija on usein mukana toiminnassa ja niin kuin sulautuneena tutkitussa yhteisössä. Etnografisessa tutkimuksessa minua kiinnostaa se, että sen kautta pystyn tutkimaan perusteellisesti tietyn asian luonnetta käytännössä sen sijaan, että luotaisiin hypoteeseja ja niitä testattaisiin tieteellisesti. (Metsämuuronen 2006, 94,-95)
- Fenomenologinen tutkimus on kokemusten tutkimista: ”*Fenomenologisten tutkimusten keskeisin tutkimuskohde on varsin mielenkiintoinen; ihmisen kokemus.[...] Ovathan kokemukset aina mukamme, ja sitä kautta ilmiöön palaaminen voi tuottaa jotain varsin uutta ja mielenkiintoista*” (Virtanen, 2006, 152)
- Teema- ja syvähaastattelujen kautta saan kerättyä aineistoa tutkimukseni teemoista. Nämä tavat toteuttaa haastatteluja sopivat tutkimilleni asioille. Kysymys- vastaus tyyppisen ”puhuttelun” sijaan halusin luoda vastaajille tilaa kertoa, mitä heidän mielestä minun pitäisi tietää asiasta. Vaikka nämä haastattelut ovat aika vapaita, vaativat ne silti paljon miettimistä, jotta teemat ja tavat esittää tutkimusta, olisivat haastateltaville selvät. Tutkijan pyrkimysten pitää olla selkeitä ja parhaassa tapauksessa ne voi mahdollistaa vastaajien

luontevan, vapaaehtoisen ja aktiivisen osallistumisen. Nämä kaikki asiat vaikuttavat paljon myös ilmapiiriin ja vastauksiin ja samalla vastausten käyttökelpoisuuteen analyysiä varten. (Eskola, Vastamäki 2010, 26-29; Moilanen, Räihä 2010, 45-56)

Näiden menetelmien, näkökulmien ja tutkimustapojen yleisimmät haasteet ovat, miten valideina ja luotettavina niitä voi pitää. Joka tapauksessa kaikki on kiinni tutkijan toiminnan läpinäkyvyydestä ja rehellisyydestä - olipa menetelminä mitkä tahansa. Jotkut voivat pitää niitä enemmän kuvailevina kuin tieteellisesti pätevinä, mutta tässä tutkimuksessa haluan tuoda kokemuksia esille ja antaa suuntia kehittämistyölle, en luoda välttämättä tieteellistä teoriaa (jos sitä olisi mahdollista) tai yleispäteviä huomioita nuorten elämistä ja heille suunnatusta työstä.

3.2 Eettisyys

Tämä tutkimus on ollut suhteellisen selkeä toteuttaa, vaikka teema onkin arka. Toteutin itsenäisesti tätä tutkimusta ilman tilaajatahoa takanani. Sekin on jonkun verran helpottanut minua, koska olisi voinut tulla väliin lojaliteettiristiriitoja, jotka olisivat voineet pehmentää ja ehkä jopa vääristää kantojani ja vaikuttaa esitettyihin tuloksiin. Käytin hyväksi minun verkostoa päästäkseni tutkimaan asiaa erilaisten tahojen ja ihmisten kautta ja kanssa. Haastateltavat luottivat minuun. Kaikki pyydetyt ihmiset suostuivat tutkimukseen osallistumiseen, haastatteluun ja sen nauhoitukseen. Ennen haastattelua selitin, että kaikkea materiaalia käytän minä yksin ja ainoastaan tätä opinnäytetyötä varten, jonka jälkeen tuhoan ne itse. Selitin vielä kaikille ennen haastattelua seuraavat asiat:

- Haastateltava saa kuunnella oman haastattelun nauhoituksen.
- Kaikki haastateltavat saavat lukea esiversio kirjoituksestani, joissa käytän joko suoria lainauksia tai heidän ideoitaan. Lähetän koko tekstin jokaiselle siis etukäteen. (On sovittu että nuorilla on mahdollisuus lukea sen oman perheystävän kanssa).
- Kerroin, että he saavat ennen työn julkistamista oikaista tekstiä, jos erehdyin ja tulkitsin väärin heidän sanomaa analyysin hetkellä.

- Heillä on oikeus myös vetäytyä kokonaan tutkimuksesta, jolloin en tule käyttämään heidän haastatteluista saatua tietoa.
- Mukana on myös kaksi alaikäistä nuorta, joilla ei ole vanhempia Suomessa. Olen hankkinut tietysti heidän edustajalta luvan haastatella heitä. Lisäksi nuoret itse ovat antaneet tietenkin suostumuksensa. Muut haastateltavat ovat täysi-ikäisiä ja he itse antoivat suostumuksensa.
- Ihmisten, keskuksen, paikkakunnan tai kaupunginosan nimeä ei paljasteta eikä henkilöiden kansalaisuuksia tuoda esiin.

Tietysti minulla on henkilökohtaisia syitä valita juuri tämän aiheen tutkittavaksi. *”Kaikkeen tutkimuksen tekemiseen kuuluu mielenkiinto. Mielenkiinnolla ei tarkoiteta luonnollista uteliaisuutta vaan nimenomaan tutkimuksellista mielenkiintoa, intressiä.”* (Virtanen 2006, 167) Minulla oli aiheesta ennen tutkimusta omat kokemukset, tieto ja kanta. Se muokkaa minun omaa idea tuloksista jo ennen tutkimuksen alkua. *”Todellisuus ei ole edessämme jonakin neutraalina massana, vaan jokaisessa havainnossa kohde näyttäytyy havaitsijan pyrkimysten, kiinnostusten ja uskomusten valossa[...] Kun joku ihminen tekee jotain, voimme ymmärtää hänen toimintaansa tarkoituksen kysymällä, millaisten merkitysten pohjalta hän toimii.”* (Laine 2010, 28)

Virtanen viittaa Vartoon (1996,28), joka puhuu tutkijaprofiilista ja luettelee eri osa-alueita, joiden kautta tutkijan oma profiili vaihtelee; tutkijan tiedekäsitys, tietoinen teellinen maailmankäsitys, jne. (Virtanen 2006, 167-168).

En voi olla tutkijana täysin neutraali, vaan tuon itse minun oma suunta tähän työhön. Tiedostan esimerkiksi osan työstä olevan kiinni jo siitä, miten esittelen asioita. Etsin loogisesti minun havainnoille vahvistusta. *”Haastateltavia ei tulisi valita syvähaastatteluun satunnaisotannan perustella vaan tarkoituksen mukaisesti tutkimusongelmaan liittyen”* (Siekkinen 2010, 51). Perusteellisesti valikoin haastateltaviksi ihmisiä, joilla on minun näkemyksen mukaan asiantuntijarooli minun tutkimassani aiheessa enkä sen takia, että saan kuulla mitä minua miellyttää. Eli pyrin mahdollisimman objektiivisesti esittämään asioita antamatta kantojeni vaikuttaa haastatteluiden tulkintaan.

3.3 Haastattelut

Olen suorittanut yhdeksän haastattelua tätä opinnäytetyötä varten. Haastatteluissa oli mukana kaksi nuorta, viisi työntekijää (sosiaalityöntekijä, ohjaaja, yksikön johtaja, terveydenhoitaja) ja kaksi yksityishenkilöä jotka molemmat toimivat sekä ystäväperheenä että vapaaehtoisina.

Suojatakseni haastateltavat koodasin heidän nimensä seuraavilla merkeillä:

Nuoret: N1 ja N2. (N1 on nuori poika joka tarvitsee selkeästi syvempää psyykkistä tukea)

Työntekijät: TT1-5

Ystäväperhe / Vapaaehtoiset: YPV1 ja YPV2

Oli tarkoitus saada enemmän haastatteluja tehtyä, mutta ajan puutteen vuoksi en onnistunut järjestämään niitä enempää. Toisaalta toteutuneet haastattelut olivat pitkiä ja hyvin informatiivisia ja haastatteluista kertynyt aineisto on riittävän laaja. Nauhoitetut haastattelut kestivät keskimäärin vähän yli tunnin, lyhyin kesti vähän yli neljäkymmentä minuuttia ja pisin tunti ja neljäkymmentä minuuttia. Sain haastatteluista todella paljon ja hyvää materiaalia, jolla sain minun mielestä kaiken tiedon, mitä tarvitsin opinnäytetyön tekemiseen.

Tässä tutkimuksessa on haastavaa, että en ole halunnut seurata läheltä mitään selkeää tietopohjaa, vaan halusin haasteltavien kertovan, mikä tässä aiheessa on olennaista heidän omien kokemusten pohjalta. Eli fenomenologista, antropologista ja grounded theory – tutkimussuuntauksia yhdistellen. Tietopohja on tietysti olemassa, mutten halunnut liian vahvasti siihen nojata. Laatiessani kysymyksiä, en voinut olla varma johtavatko ne tutkimusta oikealle polulle vai löytyykö haastatteluissa paljon muuta ja kiinnostavampaa tietoa keskustelujen edetessä. Olin kiinnostunut osa-alue kerrallaan kuuntelemaan, millaisia näkemyksiä nuorilla itsellään, ohjaajilla ja muilla nuorten lähellä olevilla aikuisilla oli sanottavana. Olin kertonut kaikille, että me haastattelun aikana keskustellaan teemasta ”Nuoret turvapaikanhakijat, heidän hyvinvointi ja sen osatekijät sekä nuorten tulevaisuudennäkymät” ja että saatan keskustelun aikana kysyä lisää ja pyytää tarkennuksia. Se vaati mahdollisimman selkeitä ja avoimia kysymyksiä, joissa annetaan riittävästi tilaa vastaajille. En antanut kysymyksiä haastateltaville etukäteen, vaan haastattelutilanteissa kysymykset olivat kirjallisena ainoastaan minulla ja käytin niitä vain kehyksenä keskustelulle. Kysymysten avulla tarkistin vain, että kaikki minun etukäteen miettimäni osa-alueet oli käyty läpi. Yksi haas-

teltava halusi lukea kysymykset ennen haastattelua, hän sai lukea rauhassa ennen haastattelua niitä. Kahta samanlaista haastattelua ei tullut. Aina ei tarvinnut kysyä kaikkia kysymyksiä, ja joskus taas keksin uusia kysymyksiä keskustelun aikana. Viimeisissä haastatteluissa saatoin kysyä asioita, jotka minulle oli tullut mieleen aikaisemmissa haastatteluissa ja jotka tuntuivat tärkeältä, vaikka en ollutkaan itse miettinyt niitä tutkimuksen alussa. Eli haastattelujen kehittyminen oli aineistolähtöistä.

Haastattelut tapahtuivat joko minun luona, haastateltavan luona, yhden nuoren kohdalla ystäväperheen luona ja kolmen työntekijän kohdalla heidän työpaikoillaan. Paikat ja haastattelutilanteet olivat yleensä rauhallisia, jotta pystyimme rauhassa keskittymään aiheeseen. Se, että kutsuin haastateltavat minun luokse tai että pääsin heille, osoitti jo, että meidän välillä oli jo luottamusta. Tämä on auttanut paljon ja mahdollistanut luontevia keskusteluja. Huomasin, että nämä haastattelut olivat todella keskustelutyypisiä, kun kuuntelin nauhoitukset jälkikäteen ja sain kuulla niin paljon omaa ääntäni. Olin silloin usein vahvistamassa, mitä haastateltava oli juuri sanonut tai kommentoimassa sitä tai kysymässä lisää. Minun omia kantojani on saattanut myös tulla esille haastattelutilanteissa. Pyrin olemaan oikeasti mukana keskustelussa ilman, että haastateltavan näkemykset muuttuisivat minun takia. Varsinainen sisältö tuli, kun annoin haastateltavien tuoda omia kokemuksia ja kantoja esiin. Käytännössä kerroin haastateltaville millaisia teemoja minulla on ja että keskustellaan ennen kaikkea normaalisti. Olimme jo puhuneet asiasta (esimerkiksi haastattelun tyylistä ja teemoista) jokaisen kanssa, kun pyysin heitä haastateltavaksi, eli viikkoja ennen haastattelujen toteutusta.

Analyysivaihe vaatii paljon rehellisyyttä, eettisyyttä ja vaatimattomuuttakin. On hyvin mahdollista, että tulokset ovat erilaisia kuin tutkija olettaa. Vaikka tutkijan suuntaus pysyy mukana koko tutkimuksen ajan, ei se saisi väärentää tuloksia eli tutkija ei saisi tulkita asioita sillä tavalla, että tulokset olisivat omien hypoteesien mukaisia.

Nuorten haastattelut ovat olleet erityisen haastavia analyysivaiheessa käsitellä. Heidän suomenkielentaidot ovat vielä suhteellisen heikkoja tällaisen haastattelun vastaamisen mahdollisimman hyvällä tavalla. Heidän oli välillä vaikea kertoa, mitä ajattelivat, mitä mieltä henkilökohtaisesti olivat asioista sekä löytää sanoja kertoakseen mikä oli heille tärkeää. Tapahtumia he pystyivät kertomaan hyvin, mutta kaikki abst-

raktit kysymykset, jotka vaativat enemmän kekseliäisyyttä ja mielikuvitusta, olivat vaikeita. Jonkun verran tuli myös ristiriitoja toisen nuoren puheessa. Sain silti niistä haastatteluista hyviä ja selkeitä asioita mitä tuon minun tekstiin. Toisen nuoren kohdalla jouduin referoimaan ison osan hänen puheestaan, koska hänen puhettaan pystyi ymmärtämään paremmin kasvokkaisessa tilanteessa kuin lukemalla sitä. Suoralainauksia häneltä en pystynyt paljoo tekemään. Sille on selkeitä syitä:

”Lapsella ei ole samanlaisia kykyjä kertoa perheensä olosuhteista, kasvuhistoriansaan ja kokemuksistaan kuin aikuisella. Myös turvapaikkaprosessin haastattelutilanteet ovat heille outoja ja uusia kokemuksia. Lapsi kohtaa turvapaikkaprosessin aikana lukuisia eri toimijoita, jotka keräävät häneltä tietoa haastattelemalla. Henkilökohtaisista kokemuksista kertominen tuntemattomille henkilöille [...] Alaikäiset yksintulleet turvapaikanhakijat ovat lähes poikkeuksetta traumatisoituneet ennen Suomeen tuloaan, mikä vaikuttaa lapsen kykyyn kertoa omista kokemuksistaan selkeästi ja johdonmukaisesti. Lapsilla saattaa olla laajoja muistiaukkoja koskien sekä traumaattisia että ei-traumaattisia tapahtumia”. (Alanko, Marttinen, Mustonen 2011, 20-21)

4 HYVINVOINTI

4.1 Fyysinen terveys

”Oikeus terveyteen on yksi ihmisoikeuksista. Suomen perustuslaki (§19) velvoittaa julkista valtaa turvamaan jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistämään väestön terveyttä. Myös muista maista muuttaneiden terveyttä on edistettävä ja heille ja turvattava riittävät ja syrjimättömät terveyspalvelut. Maahanmuutto asettaa ihmisen vähemmistöasemaan; sairaudet voivat hoitamattomina pahentaa ryhmän syrjäytymisvaara. [...] Terveyden edistäminen ja tarpeellisen ja yhdenvertaisen hoidon turvaaminen on tärkeä osa kotouttava työtä” (Kerkkänen, Säävälä 2015, 9)

Nuoret turvapaikanhakijat, joiden kanssa olen ollut tekemisessä näyttävät ulkoapäin voivan hyvin. He jaksavat miettiä jopa huolellisesti ulkonäköään ja pitävät itsestään ja kavereistaan huolta. Heillä on katto päänsä päällä, ruokaa joka päivä ja omistavat älypuhelimia. Lähes kaikki ovat joko koulussa tai työkokeilussa. Mitä vielä voisivat tarvita? Eivätkö he siis ole hyvinvoivia? Miten hyvinvointia voi muuten laskea?

”Hyvinvoinnin osatekijät jaetaan yleensä kolmeen ulottuvuuteen: terveyteen, materiaaliseen hyvinvointiin ja koettuun hyvinvointiin tai elämänlaatuun. Hyvinvointi-käsite viittaa suomen kielessä sekä yksilölliseen hyvinvointiin että yhteisötason hyvinvointiin. Yhteisötason hyvinvoinnin ulottuvuuksia ovat mm. elinolot, työllisyys ja työolot sekä toimeentulo. Yksilöllisen hyvinvoinnin osatekijöiksi taas luetaan sosiaaliset suhteet, itsensä toteuttaminen, onnellisuus ja sosiaalinen pääoma.” (THL 2015a)

Yksintulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden asuminen on järjestetty isojen vastaanottokeskusten sijaan pienemmissä ryhmäkodeissa. Haastattelemani työntekijä kertoi, että nuorten saapuessa vastaanottokeskukseen / ryhmäkotiin, terveydenhoitaja järjestää ensimmäisillä viikoilla jokaiselle tapaamisen, jossa tehdään terveydentilantarviointi. Mitataan verenpaine, pituus ja paino, tehdään näkö- ja kuulotutkimukset sekä haastatellaan heitä heidän sairaushistoriasta. Terveydenhoitaja tarkistaa ensisijaisesti seuraavat oireet: ripuli, yskä, tuberkuloosi ja kuume sekä tekee mahdollisesti verikokeita tai lähettää nuoria suorittamaan niitä yksikön ulkopuolella. Kaikki fyysiset asiat hoidetaan nopeasti ryhmäkodissa. Terveydenhuollossa otetaan röntgenkuvauksia. Ennen oleskelulupapäätöstä turvapaikanhakijat saavat tietyistä yksityisistä terveydenhuollon yksiköistä hoitoa. Jos oleskelulupapäätös on myönteinen he siirtyvät julkiselle, kunnan omaan terveystarjontaan. Haastattelemani työntekijän mukaan isoin osa nuorista oli fyysisesti kunnossa paitsi että osalla oli tulotilanteessa loisia, koska heillä ei ollut ollut puhdasta vettä aina saatavilla pakomatkan aikana. Iso ongelma oli heidän psyykkinen kunto, monella oli esimerkiksi masennusta ja posttraumaattisia oireita. (TT1) Eri haastateltavia kertoivat, että vastaanottoyksiköiden työntekijöille pitäisi olla työnohjausta, varsinkin kun he ovat tekemisissä traumaattisten nuorten kanssa, jotka oireilevat mielenterveyden ongelmilla. Ryhmäkodin työntekijöille on mahdollista henkilökohtaisesti käydä työterveyden vastaanotolla, yhteisiä työyhteisön työnohjauksia ei ole.

Ryhmäkoti järjestää ongelmista huolimatta asiat hyvin ja nuorilla on siellä monen mielestä hyvät eväät selviytymiseen. Isoimmassa vastaanottokeskuksissa asiat eivät aina toimi niin hyvin. Haastatteluissa tuli ilmi myös, että turvapaikanhakija (nuori aikuinen) oli saapunut toisesta keskuksista viime kesällä Pirkanmaalta ja että hänelle

ei oltu missään vaiheessa tehty terveystarkastusta. Toimintatavoissa on yksikkökoh-
taisia eroja.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen THL:n mukaan pakolaisten ja
turvapaikanhakijoiden terveyteen ja hyvinvointiin liittyy erityiskysymyksiä, joihin on
syytä kiinnittää huomiota: Traumattiset kokemukset, huolet omaisista jotka jäivät
kotimaahan sekä hoitamattomat sairaudet ovat esimerkkejä.

4.2 Mielenterveys

Haastatteleman työntekijän mukaan nuorten ryhmäkodissa sosiaalityöntekijä ja ter-
veydenhoitaja tekevät tiivistä yhteistyötä nuorten asioissa. Mutta psyykkisten ongel-
mien aiheuttamaan tuen tarpeeseen ei pystytä vastaamaan. Kielihaasteet on ollut
nuorten saapuessa iso ongelma. Kriisikeskus olisi ollut ainoa paikka, missä nuoret
olisivat voineet asioida, mutta ei yksikään nuori on pääsy sinne muun muassa kielen
takia. Tulkin varaaminen myös vie aikaa ja resursseja. On koettu hyväksi, että psy-
kiatrinen sairaanhoitajan palvelut on nuorten käytössä ainakin minun tuntemassa ryh-
mäkodissa, mutta valitettavasti ne eivät ole riittäviä. Maahanmuuttoviraston sivuilla
on nuorille tarkoitettua tietoa, mutta vain muilla kielillä. Ne, jotka käyvät koulussa eli
oppivelvollisuusikäiset saavat apua kouluterveydenhuollon kautta, mutta siellä on
usein pitkä jono ja odotus. (TT1)

*”Minä sanoo haluan mennä lääkkäri hän (ohjaaja) sanoo odottaa, lääkkäri Helsinki
tulee (tänne keskuksen) ei lääkkäri en tiedä nimi[...] hän (”lääkkäri”) sanoo piirtää, en
tykkä piirtää, halua puhua. Ei autta. Hän kuule mutta ei autta.” (N1)*

*”Maahanmuutto ja kotoutuminen on monisyinen ja monesti stressiä aiheuttava pro-
sessi. Palvelujärjestelmämme tulisi toimia siten että se ei turhaan koettele yksilön
mielen hyvinvointia tai psyykkistä terveyttä, vaan sen sijaan tukee tänne asettuvien
uusien tulijoiden jaksamista[...]maahanmuuttajien keskeisin erityistarve sosiaali-ja
terveydenhuollon näkökulmasta on riittämättömästi hoidetut mielenterveysongelmat.
Aihe on tärkeä, sillä mielen hyvinvoinnin ongelmat heikentävät yksilön toimintakykyä:
uuden kielen ja uuden yhteiskunnan toimintaperiaatteiden oppiminen hidastuu ja vai-
kuttaa näin haitallisesti koko kotoutumisprosessiin.” (Kärkkänen ym. 2015, esipuhe)*

Yksi haastateltavista työntekijöistä kuvasi osuvasti : *”Hyvinvoiva on sellainen nuori joka käy päivittäin koulussa, tykkää harrastaa aina kun on jotain tarjolla harrastusmahdollisuuksia niin hän tarrautuu tähän kiinni... ei jää vain tänne vastaanottokeskukseen tiloihin oleskelemaan. Ja tapaa paljon kavereita, on saanut suomalaisiakin ystäviä ja oisko jopa suomalainen tyttöystäväkin. Pahinta on siinä varmaan, että jos jää neljän seinän sisään omien ajatusten kanssa. No sitten ei varmaan kenellekään tulee hyvä mieli pidemmän päälle”* (TT2)

Lähes kaikki minun tuntemani turvapaikanhakijanuoret voivat fyysisesti melko hyvin tai hyvin, henkinen puoli on herkempi. Kaikki nuoret, jotka olisivat tarvinneet apua, eivät ole saaneet sitä. Asia on ongelmallinen tällä hetkellä. Avun piiriin pääsy on monimutkaista ja kestää kauan. Tieto ei liiku riittävästi tahosta toiseen, jonot ovat pitkät, tulkkia ei ole aina saatavilla ja on korkea kynnyks hoitoon pääsyyn. Moni nuori kertoo, että heidän sanomaan ei välttämättä kuulla tai sitä väheksytään terveystalveissa. Samasta asiasta kirjoittaa myös Varis-Virtanen (2016) opinnäytetyössään; hänen haastattelemansa nuori kuvaa, että tuntuu, että kaiken voisi hoitaa lepäämällä, vettä juomalla ja päänsärkylääkkeellä. Vaikka on teoreettisesti lakisääteisesti mahdollista ja tärkeä saada apua jo varhaisessa vaiheessa, asia ei kuitenkaan mennyt niin minun tuntemissani tapauksissa. Helpoin tapa tuntuu olevan pääsy kouluterveydenhoitajan kautta hänen kirjoittamalla lähetteellä. Sinnekin on vaikea päästä ja nuoret joutuvat jonottamaan ja odottamaan. Ongelma on myös se, että useat nuoret, vaikka heillä on tarpeita, saattavat kertoa, etteivät halua apua sen takia että uskovat käynnit leimaavina. Vaikka on olemassa rakenteita, ne eivät tällä hetkellä meidän alueella (Keski-Suomi) ja lukemieni opinnäytetöiden mukaan muuallakaan Suomessa tavoita näitä nuoria riittävästi. *”Turvapaikanhakijalapsen saavat yleensä vain akuutit terveystalvet. Monilla heistä on kuitenkin paljon terveystalveita, kuten pitkään hoitamatta olevia sairauksia ja erityisesti psykiatrisen hoidon tarvetta.”* (Pakolaisneuvonta 2016c)

Moni nuorilla on tapana pitää sisällään vaikeat asiat. Molemmat nuoret, joita haastatelin, kertoivat etteivät puhu kenellekään isoista ongelmistaan. Ei edes parhaalle ystävälle välttämättä kerrota mitään. Osalla nuorista on iso hoidontarve jo nyt. Kun huonot asiat pidetään aina sisällä paine, negatiivisuus, herkkyys ja hermostuneisuus kasvavat ja vievät tilaa muilta ajatuksilta. He kertoivat, etteivät voi kertoa esimerkiksi ihmisille, jotka ovat jääneet kotimaahan, että heillä on asiat huonosti. He ajattelevat, että muut kärsivät myös sitten ja ovat huolissaan heidän takia.

Työssä huomataan isoja ristiriitoja nuorten toiminnassa ja mielentilassa. Sitä voi selittää myös uuteen ympäristöön ja kulttuuriin sopeutumiseen liittyvä prosessi eri vaiheineen. Jokainen maahanmuuttaja kokee jonkinlaisen kulttuurishokin saapuessaan uuteen maahan, se vaikuttaa enemmän tai vähemmän henkilön toimintaan, mielialaan ja uuteen kulttuuriin sopeutumiseen.

Tämä tulisi huomioida myös laajemmin palveluiden suunnittelussa ja toteutuksessa. THL linjaa asiasta: *”Mielenterveyden edistämiseen tarvitaan laaja-alaista ja moniammatillista yhteistyötä yhteiskunnan eri tasoilla sekä riittävästi tietoa maahanmuuttajien mielenterveyttä edistävästä ja heikentävistä tekijöistä. Edellytyksenä on maahanmuuttajien erityistarpeiden huomioiminen kaikissa hyvinvointia, terveyttä ja mielenterveyttä ja niiden edistämistä koskevissa suunnitelmissa, ohjelmissa ja politiikoissa.”* (THL 2015 b)

”Kotimaisissa selvityksissä on todettu, että turvapaikanhakijoiden vastaanottoyksiköissä kaivataan parempia mahdollisuuksia mielenterveyspalveluiden konsultoimiseen ja yhteistyöhön ja että suuri osa traumatisoituneista lapsista jää hoitamatta.” (THL 2016a)

Turvapaikanhakijoiden terveydentila ja erityisesti psyykinen vointi voivat olla heikkoja heidän saapuessaan Suomeen. Monen kohdalla pakomatka lähtömaasta on kestänyt kuukausia ja matkalla on sattunut vaikeasti kerrottavia asioita. Lähtömaassakin on ollut mahdotonta elää. *”Traumaattisten kokemusten lisäksi pakolaiset ovat kuitenkin kokeneet myös monentasoisia ja moninaisia menetyksiä; he ovat menettäneet kotinsa, tavaransa, vanhat ystävänsä, perheverkostonsa, tutut ympäristöt, asemansa ja identiteettinsä. [...] Oman roolin ja paikan löytäminen uudessa yhteiskunnassa ilman vanhoja tukiverkostoja on äärimmäisen haastava tehtävä. [...] Heidän menneisyytensä on usein sirpaleinen ja tulevaisuus sisältää paljon epävarmuustekijöitä [...], mikä vaikeuttaa tulevaisuuteen suuntautumista.”* (Alanko ym. 2011, 14)

Lisäksi nuoret käyvät läpi muiden nuorten tapaan nuoruuteen liittyviä fyysisiä ja psyykkisiä muutoksia, mikä tekee asiasta vielä vaikeampaa. Vuoden psykologina paljattu Lord kuvaa asiaa näin: *”Lapsella ei ole samanlaisia kykyjä kertoa perheensä*

olosuhteista, kasvuhistoriastaan ja kokemuksistaan kuin aikuisella.” [...] että työntekijä ei voi olla neutraali sellaisen asiakkaan edessä, joka on kokenut sortoa, kidutusta, syrjintää tai väkivaltaa. (ja sillä) on sosiaalinen ja eettinen vastuu ottaa kantaa näihin asioihin ja tuomita ne. Hänellä on myös vastuu kyseenalaistaa ja haastaa yhteiskunnan politiikkaa, joka ei suojele ihmisten perusoikeuksia. Pakolaisuus liittyy ihmisoikeuksiin, sanoo Lord. – Kaikkia täytyy kohdella tasavertaisesti. Ketään ei saa kohdella toisen luokan kansalaisena, pinnallisesti, holhoavasti tai ylimielisesti. Ihmisiä pitää kohdella ihmisinä.”. (Kangasniemi 2016)

4.3 Yksityisyys

Vastaanottokeskukset eivät mahdollista yksin ja rauhassa olemista. Joka keskuksessa, jossa kävin, huomasin itse, että tilaa ei oikein ole yksin olemiselle ja kaikki tilat jaetaan enemmän tai vähemmän muiden kanssa. Voi tulla säännöllisesti vaikeita tilanteita kun pakosta ollaan liiankin lähellä muita. Melut, liikkeet ja muut ihmisten aisteihin vaikuttavat asiat voivat ahdistaa varsinkin, kun ei ole mahdollisuuksia päästää pois minnekään. Tällä on vaikutusta ihmisten viihtyvyydelle, jaksamiselle, keskittymiskyvylle, ja tunnetiloille jotka voi turhaan paljon kiristyä välillä. Nuorille pojille on vaikea löytää tiloja, hetkeä jolloin saisi olla yksin, se voi myös selittää muun muassa heidän jatkuvan puhelimen ja kuulokkeiden käyttöä, mikä ei ole välttämättä heidän terveydelle kovin hyvä asia.

”Myös työntekijöiden haastatteluissa puhutaan paljon odottamisen herättämästä epätoivosta ja nuorten turhautumisesta, joka ilmenee ikään kuin ”aalloittain”: asumisyksikössä lähekkäin eläminen saa aikaan sen, että yhden nuoren huoli esimerkiksi omista vanhemmistaan tarttuu helposti muihin ja yhden epätoivo rikkoo innostusta kaikkien nuorten kohdalla, jolloin arkisetkin asiat kuten ruokailu ja muut asumisyksikön rutiinit, ohjaajat ja vapaa-aika näyttäytyvät kielteisessä valossa.” (Honkasalo 2016)

”Yksityisyyteen ei ole tilaa koska siinä on vain pieniä huoneita jossa on aina kaksi henkeä ett se on ongelma mutta ett sekin on.. tää on tiettenkin tämännen säästö juttu mutta tässä on lain puitteissa mahdollista ett heidät laitetaan kahden hengen huoneisiin,[.-.] varmasti oli välillä hankalia hetkiä pojilla vaikka oli hyvä ystävä se huone kaiveri niin ei sitä yksityisyyttä varmaan ikinä liika ollut..ett kyllä mä näen sen isona ongelmana murrosikäiselle pojalle jos ei pääse mihin koskaan yksin.” (TT4)

”Yksityisyyttä ei ole. Tällä hetkellä se on meidän tilanne. Nyt on parempi, aikaisemmin ohjaajat vain tulivat huoneisiin koputuksen jälkeen ja pojat eivät tykkää sitä. Nyt heillä on tarroja mitä voivat laittaa ovelle jos eivät halua ketä tulemaan sisään. He laittavat niitä ovelle koko ajan.”(TT1)

4.4 Syrjäytymisen ehkäisemien osallisuuden kautta

Syrjäytymisen ehkäiseminen on tärkeä aihe varsinkin maahanmuuttajanuoria koskien, sillä lähes joka neljäs syrjäytynyt nuori Suomessa on maahanmuuttajataustainen ja maahanmuuttajilla on 4-6 kertainen riski syrjäytyä, kun verrataan kantaväestöön (Solid Youth 2014). Hyvä keino ehkäistä syrjäytymistä on luoda nuorille foorumeja ilmaista itseään ja osallistaa heitä erilaisiin heille kiinnostaviin toimintoihin. On huomattu, että aktiivinen toiminta, esimerkiksi liikuntaharrastus vahvistaa nuorten fyysisistä, psyykkistä kuntoa ja edesauttaa heitä tapaamaan muita nuoria ja myös kantaväestön nuoria. Lähes kaikki turvapaikanhakijanuoret haluavat harrastaa liikuntaa, joten on helppo käyttää tätä väylää hyväksi tarjoamalla heille ajoissa sopivia harrastusmahdollisuuksia. Se on ehkä kielen oppimisen kanssa suurin nuorten syrjäytymistä ehkäisevä tekijä. Harrastaminen on hyvä tapa miettiä muuta kuin omia ongelmiaan. Lisäksi harrastuksen kautta voi ilmaista itseään, kokea onnistumista ja olla muiden kanssa saman asian äärellä, samalla viivalla. Opetus- ja kulttuuriministeriö on painottanut, että liikunnan kautta on mahdollista ehkäistä rasismia ja muita syrjäytymisen vaaroja sekä lisäksi liikunnan kautta voi luoda kontakteja kaikenlaisten ihmisten välissä ja luoda hyvää ilmapiiriä eri kulttuurien välissä. Esimerkiksi Punainen kortti rasismille! -hanke on nyt laajennettu muihin joukkuelajeihin kuin ainoastaan jalkapalloon. Urheiluseuroilla on myös oma rooli suvaitsevaisuuden edistämisessä.

Nuoren ikä vaikuttaa hänen osallistumismahdollisuuksiinsa, oppivelvollisuusikäiset pääsevät peruskouluun, oppivelvollisuusiän ohittaneilla on hankalampaa.

”16 (vuotta) täyttäneet he jäivät silleen väliinputoajaksi, olimme jo huolissaan, että mitä heille keksitään täällä, koska he eivät pääse rakentamaan mitään. He vain ootavat täällä kaikki päivät monta kuukautta tekemättä mitään. Ne alle 16v heillä on se koulupäivä, pääsee kouluun, he kiinnittyvät yhteiskuntaan sillä tavalla, että tutustuvat siellä suomalaiseen koulumaailmaan ja ihmisiin, suomen kieleen. Ne väliinputoajat olivat kyllä huolenaihe, onneksi nyt ne pääse sinne ----opiskelemaan, mutta vasta nyt

syksyllä. TET (työelämän tutustumien) oli tarjolla ainakin, ei kaikki nuoret saaneet kiinni, osa kokeili ja lopetti osa innostui hirveästi siitä, mutta olisi halunnut jatkaa meillä oli tarjota vain se kuukausi kerralla. Piti kaikille olla se mahdollisuus ja sitten jos joku oli jo ollut TET toiminnassa niin piti tarjota sellaiselle ensisijaisesti, joka ei vielä ollut ollut.” (TT2)

Kaikki turvapaikanhakijat lähtee kotimaistaan eri lähtökohdista (lähtötilanne, paikka, aika, oma asema siellä, reitti, matkan kesto, sen vaikeus...) mutta kaikki yksintulleet nuoret ovat tulleet ilman omaa perhettään. Yhdessä ollessa tunteet välillä kuumenevat luonnollisesti. Syynä voimme pitää esimerkiksi heidän ongelmien monimutkaisuus, synkkä menneisyys, pelko jäädä yksin kaukana perheestä ja / tai menettää perheensä. Elämä vieraassa maassa, tutusta kulttuurista ja omasta perheestä kaukana on kuin elämää omassa kuplassa, apatian ympäröimänä. Nuorten kanssa tehtävässä työssä tulisi käyttää hyväksi nuorilla olevaa halua mennä eteenpäin, heidän luovuuttaan ja lahjakkuuksiaan. Työntekijöiden ei tarvitse aina keksiä ratkaisuja valmiiksi vaan hyödyntää nuoren omia ajatuksia, ideoita, kiinnostuksenkohteita.

Nuorten turvapaikanhakijoiden kohdalla on riskejä, heidän tilanteensa on niin haavoittuvainen ja heidän lähtökohdistaan tasapainoisen tilanteen saavuttaminen on hankalaa. Kuitenkin tapoja nostaa nuorten motivaatiota olla itse toimijan roolissa on monia, keskustelemalla saa jo paljon irti nuorten kiinnostuksenkohteista ja toiveista. Syrjäytymistä ehkäistään nuoria osallistamalla, tarjoamalla mielekästä tekemistä, keholle ja mielelle kiinnostavia toimintoja. Nuoret kertovat ja näyttävät mielellään, mitä osaavat ja useimmat kokeilee myös kaikenlaisia heille uusia lajeja kun on tarjolla. Nuoret arvostavat sitä, että heidän kanssa puhutaan ja etsitään yhdessä juuri heille henkilökohtaisesti kiinnostavia toimintoja. Olen huomannut, että pelkästään jalkapallo lajina kiinnostaa lähes kaikkia tuntemiani nuoria turvapaikanhakijoita. Antamalla heille mahdollisuuksia pelata itse, tutustua eri joukkueisiin ja viemällä heidät katsomaan korkean tason pelejä, oli hyviä vaikutuksia, heidän olemukseen. On myös matalampi kynnys heille osallistua muihin toimintoihin. Vaikka nuorilla on erilaisia kykyjä ja pelaavat sitten eri joukkueissa, en ole huomannut, että siitä tulisi eriarvoisuuden tunteita kenellekään, vaan kaikki pelaa mielellään ja pelaaminen pelkästään tuo jokaiselle hyvää mieltä tasosta riippumatta. Käytännön asiat ovat sitten välillä haasteena, kuten kausimaksut, lajivarusteiden hankkiminen, aikataulut, liikkuminen, sitoutuminen ja

loukkaantumiset. Kuitenkin hyvällä ohjauksella nuoret saadaan harrastamaan säännöllisesti ja ottamaan vastuuta harrastuksensa jatkuvuudesta. Jotkut vaativat enemmän apua tässä ja toiset ovat jo melko itsenäisiä eivätkä tarvitse paljoa kannustusta.

Osallistamalla nuoria voi saada paljon hyviä tuloksia, mutta miten järjestetään nuorten osallistuminen? ”Yhtä tärkeää on pohtia, miten osallisuutta voidaan edistää silloin kun nuoren asema on hauras tai kun yhteistä kieltäkään ei välttämättä ole. Osallisuuden yhtenä mittarina voidaankin pitää sitä, miten nuori kokee voivansa vaikuttaa oman elämänsä keskeisiin sisältöihin [...]Yksin tulleiden lasten ja nuorten kohdalla on tärkeää muistaa, että heidän puolestaan puhuvat usein muut kuin he itse, esimerkiksi asiantuntijat, viranomaiset ja media. Oleellista on, että näissä puheissa korostuvat usein huoli-, pelko- ja kontrollinäkökulmat (mm. Sirriyeh 2013).” (Honkasalo 2016)

5 TYÖ TURVAPAIKANHAKIJOIDEN JA PAKOLAISTEN KANSSA

Keskityn jatkossa vielä enemmän yksintulleita nuoria turvapaikanhakijoita koskeviin asioihin, enkä enää niin laajasti kaikkiin turvapaikanhakijoihin. Käytän kuitenkin myös sellaisten työntekijöiden lainauksia, jotka työskentelevät vastaanottokeskuksessa jossa nuoret eivät ole enemmistö ja työtavat ovat erilaisia. Puhun myös vastaanottokeskuksista, kun on minun mielestä asiaa, mikä voi olla nuorten yksikössä samanlaista tai joka tuo jotakin mielenkiintoista kun sitä sovelletaan nuorille.

Työ nuorten turvapaikanhakijoiden kanssa on suunnitelmallista ja tavoitteellista.

”[...]asiakassuunnitelma ahot ja kasvatussuunnitelma eli täällä katsotaan miten täällä hoidetaan ja olisi tarkoituksen mukaista. Erityistuen tarpeita kirjoitan sinne, nuoren tieto koottu tiivistettynä...ohjaaja voi sitten suunnitella miten se työ tekee, oma ohjaaja tekee hoito- ja kasvatussuunnitelman, asettaa tavoitteita. [...] Aina ne ei toteudu kauheen hyvin, on erilaisia työntekijöitä, jotka toiset on ehkä tuota orientoitunut kun niillä on pitkä työnhistoria, ne tietää että se työskentely pitäisi olla tavoitteellista ja että se pohjautuu johonkin suunnitelmaan. Sitten on ihmisiä jotka ei välttämättä tiedä, ei hahmota sitä että siinä pitää olla joku punainen lanka koko ajan...että mennään vähän niin kuin päivä kerrallaan vain [...]aina ne ei valitettavasti toteudu ne asiat mitkä sinne on kirjattu.”(TT5)

”Lapsen mielipiteet ja näkemykset on otettava huomioon kaikissa lasta koskevissa asioissa lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Lapselle on annettava tietoa häntä koskevista asioista tavalla, jonka lapsi voi ymmärtää. Lapsen edun kannalta on välttämätöntä, että lapsi saa osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon ja ilmaista oman näkemyksensä.[...] Lapsen mielipiteiden ja näkemysten selvittäminen ei merkitse, että lapsella tulisi olla oikeus tehdä päätöksiä häntä itseään koskevissa asioissa. Lasta tulee kuitenkin kuulla, ja hänen mielipiteensä tulee ottaa huomioon päätöstä tehtäessä.”

(Alanko ym. 2011 s.24)

Työntekijät hoitavat erilaisia tehtäviä nuorten turvapaikanhakijoiden yksikössä. Työntekijöillä on myös erilaisia työkuultuureja ja asenteita. Joillekin tietyt asiat ja työtavat ovat itsestäänselviä, mutta toisille uusia tai jopa huonoja ja lopussa jokainen tekee työtään omalla persoonallaan. Tässä tutkimuksessa ja ylipäänsä työssä nuorten turvapaikanhakijoiden kanssa on erittäin tärkeä ymmärtää kehystä, jossa työskennellään (esim. perustuslaki, ulkomaalaislaki, Suomen nykyinen vastaanottopolitiikka ja lastensuojelulaki vaikka nuoret eivät ole sijoitettuja, on hyvä tietää laista kuitenkin). On erilaisia menetelmiä olemassa, kokeiluja ja hankkeita, jotka tutkivat toimivia käytäntöjä. Valitettavasti kokonaisuus on sirpaleinen ja vaikea hahmottaa ja löytää. Sirpaleisuuden vuoksi tuhlataan paljon aikaa ja rahaa se pakottaa usein hyväntahtoisia toimijoita aloittamaan nollassa, tekemään samanlaisia virheitä sen sijaan että voisi oppia muilta ja kehittää yhteistyössä erilaisia suuntauksia hyvien kokemusten päälle.

Pitää muista että kohderyhmä on erittäin riskialueella ja että ennaltaehkäisevä työ on heille kaikille paras keino välttää myöhemmät kalliimmat korjaavan työn toimenpiteet. Joillekin korjaava työ on ainoa tapa auttaa heitä, mutta uskon, että voisimme ehkäistä sen käyttöä paljon, jos perustyölle olisi varattu riittävät resurssit alusta asti. Korjaava työ olisi sitten tarpeellinen vain osalle nuorista.

Suomen valtio Migrin kautta on delegoinut suurimman osan vastaanotosta SPR:lle (Suomen punainen risti). SPR on kokenenut taho, jolla on konkreettinen kokemus kriisityöstä ja turvapaikanhakijoista. Tilanteessa, jossa piti nopeasti järjestää majoi-

tusta ja huolenpitoa tuhansille ihmisille, ei ollut aiempaa kokemusta. Koko maassa rekrytoitiin henkilökuntaa eri ammatteihin turvapaikanhakijatilanteesta johtuen (esim. Migri, SPR, muut vastaanottokeskuspalvelun tarjoajat). Kiireellä on pitänyt löytää paljon uusia työntekijöitä hoitamaan tärkeitä ja vaikeita töitä. On selvää, ettei kaikilla rekrytoiduilla työntekijöillä ollut aikaisempaa kokemusta uusista työtehtävistä uudessa kontekstissa. Lisäksi perehdytyksiä ei ollut aina ajoissa saattavilla.

5.1 Työolosuhteet

”Kysymys laitoksissa on asukkaiden mahdollisimman hyvän arkipäivän takaamisesta. Laadukkainakaan pidettyjen palvelujen tarjonnan todellisuutta asiakkaan näkökulmasta ei voida tuntea, saati muuttaa, jollei sitä tutkita. Arkitodellisuus ja kokeminen ovat jokaiselle erilaisia. Näiden erilaisten todellisuuksien ymmärtäminen voi johtaa tulevaisuudessa positiiviseen muutokseen.” (Varis-Virtanen 2016)

Haastattelujen pohjalta voin sanoa, että työ on vaativaa. Nuorille suunnatuissa yksiköissä työ on intensiivistä ja täynnä yllätyksiä. Työnkuva on laaja ja vaatii työntekijältä paljon erilaisia ominaisuuksia esimerkiksi: joustavuutta, johdonmukaisuutta, suvaitsevaisuutta, päättäväisyyttä ja hyviä vuorovaikutustaitoja. Lisäksi työntekijä tarvitsee vankia henkisiä voimavaroja.

”Lasten vaikeiden kokemusten vastaanottaminen on psyykkisesti kuormittavaa. Kaikki turvapaikkaprosessissa toimivat työntekijät altistuvat myös itse traumaperäiselle stressireaktiolle. Sijaistraumatisoituminen on muutos, joka tapahtuu ajan kuluessa työntekijän sisäisessä kokemusmaailmassa, ja mikäli siihen ei kiinnitetä riittävästi huomiota näkyvät negatiiviset vaikutukset sekä yksilö- että työyhteisötasolla. Työntekijöiden hyvinvoinnin kannalta on keskeistä: traumaattisen stressin vaikutusten tunnistaminen itsessä ja työyhteisössä, työnohjauksen ja konsultaatiomahdollisuuksien järjestäminen, työyhteisön tuki ja työntekijöiden keskinäiset keskustelut, työmäärän rajaaminen ja koulutusten järjestäminen.” (Alanko ym. 2011, 41)

Työntekijöillä on suuri vastuu, koska juuri heidän työllään vaikutetaan nuorten kiinnittymiseen suomalaiseen yhteiskuntaan. Sillä on siis alusta asti erittäin tärkeä merkitys nuoren tulevaisuudelle. Työskentely näiden nuorten kanssa on myös haastava sen takia, että he usein ovat tarvinneet keinoja suojellakseen itseään menneisyydessä ja

heillä on ollut omia tapojaan, joiden vuoksi he voivat oireilla monilla tavalla (krooniset sairastelut ja urheiluvammat, aggressiivisuus, väkivallankäyttö, sisäänpäin kääntyminen, masennus, apatia, salailu, univaikeudet, itsetuhoisuus, valehtelevuus, päihteiden käyttö...) (Suikkanen 2010, sivu 17,18). Oireet, jotka saattavat koskea myös kaikkia nuoria ilman traumaa, ovat nuorten turvapaikanhakijoiden kohdalla ylikorostettuja. Nämä seikat vievät paljon nuorten, mutta myös työntekijöiden energiaa ja aikaa. Hyvää kontaktia ja luottamusta voi olla vaikea saada ja pienet asiat voivat viedä ne ainakin väliaikaisesti pois. Usein nuorilla on suosikkiohjaaja tai aikuinen kenelle he saattavat kertoa enemmän asioita jopa arkaluonteisia asioita. Siitä voi myös seurata ongelmia kun yhdelle työntekijälle voi kasautua kohtuuttomasti odotuksia. (TT1) Joillekin nuorille on vaikea ymmärtää, että se voi olla jollekin työ ja että työntekijä voi olla kolme kokonaista päivää poissa näkyvistä eikä sitä saa sillä aika välillä edes puhelimitse kiinni. (TT5) Työssä nuorten turvapaikanhakijoiden parissa pitää saada nuorilta luottamusta, jonka päälle he voivat rakentaa uutta hyvää elämässään. Heidän vanhat suojelukeinot on siten mahdollista ylittää ja niiden tilalle voi löytää oman paikansa ja tapansa toimia tässä uudessa yhteiskunnassa.

Asumispaikasta tulee nuorille koti. Vaikka koulu, harrastus ja muut asiat vaikuttavat paljon, silti hoiva, kasvatus ja terveelliset elämäntavat, mitä ryhmäkodilta saa ovat etusijalla nuoren elämässä. Sieltä se vakaus ja normaali, terveellinen rytmi aletaan saavuttaa. *"Kun perhe ei ole läsnä, lähiyhteisön muodostavat samassa yksikössä asuvat nuoret ja nuorten parissa toimivat ohjaajat "* (Honkasalo 2016)

Aikuiset nuorten ympärillä ovat suuressa roolissa heidän onnistumis- ja kotoutumismahdollisuuksissa. Hoiva-, kasvatus-, ohjaus- ja neuvontatyössä selviytyminen vaatii paljon monipuolista osaamista työntekijöiltä. Kun on kiinnostunut nuorten elämästä, antaa aikansa ja on mukana, antaa merkkejä hyväksymisestä ja tahdosta saamaan asioita paremman järjestykseen nuorten turvapaikanhakijoiden silmissä. Tämä edellyttää, että työntekijä tulee olemaan nuoren elämässä toistaiseksi, jotta sekä työntekijä että nuori voisivat luoda vahvan yhteyden. Jokaisella nuorella on tietysti omia piirteitä, tapoja ja identiteettinsä. Nämä asiat olisi hyvä huomioida, kun kullekin nuorelle valitaan oma ohjaaja.

”Sitä, miten nuori saadaan sitoutumaan yhteisiin sääntöihin, on toki yksilöllistä, mutta sitä voidaan edesauttaa luomalla hyväksyvä ja avoin ilmapiiri, jossa nuorta kannustetaan henkilökohtaisen vastuun ottamiseen.” (Varis-Virtanen 2016)

5.2 Työntekijän osaamisen, kykyjen, ja ominaisuuksien merkitys

Minun haastattelemani työntekijät olivat tyytyväisiä työpaikkaansa ja heidän mielestä työilmapiiri oli useimmiten hyvä. Kuitenkaan kenellekään työntekijällä ei ollut perehdytystä ennen työn alkua. Kukaan haastattelemistani työntekijöistä ei ollut aikaisemmin tehnyt työtä turvapaikanhakijoiden kanssa. Osalla oli jo tietoa monikulttuurisesta työstä ja vaihtelevasti kokemusta siitä, osalla ei ollut aikaisempaa tietoa eikä kokemusta. Työ on moniulotteista ja raskasta, sekä fyysisesti että psyykkisesti. Haluan tehdä selväksi tässä, että ketään työntekijää ei ole tarkoitus tuomita tai arvostella negatiivisesti. Minun tutkimuksen aikana on tullut esille asioita, jotka haluan esittää tässä opinnäytetyössä rakentavassa hengessä. Jaan siis erilaisia kokemuksia. Tiedän myös itse miltä tositilanteet tuntuvat ja olen minäkin varmasti erehtynyt. Kaiken tietävää ja osaava työntekijää ei ole olemassa, pitää kuitenkin aina pyrkiä parempaan.

”Ammattitaitoiselta ohjaajalta vaaditaan kykyä elää lähellä nuoria tukea antaen, mutta samalla taitoa etäännyttää itsensä tilanteista niin, etteivät nuorten kokemukset ”pääse ihon alle”, sillä muuten työtä ei jaksaa” (Honkasalo 2016)

”Vähintään pitäisi tietää kulttuurien eroja. Työntekijöiden pitää tietää mistä pojat tulevat, mistä olosuhteista... perehdytys tuli vasta puolivälissä (kevät 2016).[...] Suurin osalla (työntekijöistä) ei ollut mitään käsitystä poikien oloista ennen Suomeen tuloa. He ovat meidän asiakkaat meidän on tiedettävä heistä ja mistä oloista he tulevat... jos ei ole minkälaista käsitystä siitä miten voimme auttaa heitä? [...]

Migri antaa yleisohjeita miten toimia mielenterveysasioissa. Erilaista yleistä tietoa annetaan erilaisille ammattilaisille; ohjaajille, terveydenhoitajille, psykologeille, ohjaajille... Luulen, että kaikki eivät ole lukeneet niitä. Migri teki jopa pelejä eri kielillä, valitettavasti ei meidän poikien kielellä vielä. Tuntuu, että kaikki on myöhässä.” (TT1)

Suurimmalla osalla työntekijöistä on sosiaali- tai terveysalan tutkinto ja aikaisempaa työkokemusta muun muassa ohjaustyöstä, mutta ei lainkaan aikaisempaa kokemusta

turvapaikanhakijoiden kanssa tehtävästä työstä. Työntekijät on pitänyt rekrytoida kii-reellä kesällä ja syksyllä 2015. Valituksi tulleilla työntekijöillä ei välttämättä ollut työn alkaessa oikeaa käsitystä millaisesta mistä työstä on kyse.

”...toki on ohjaajia jotka tekee hyvin auktoritaarisesti työtään, jotkut katsoo sormien läpi... tällaisilla asenteilla ei pääse pitkälle” (TT4)

Olen haastatellut nuoria, työntekijöitä ja vapaaehtoisia. Kaikki haastateltavani tunnis-tavat järjestelmässä puutteita. Kaikki olivat sitä mieltä, että on kehitettävä paljon asioita. Työntekijöiden vaihtuvuutta on vastaanottokeskuksessa ollut jonkun verran viime kesästä alkaen (2016), ryhmäkodissa suurin osa henkilökuntaa on pysynyt sa-mana, mutta sijaisuuksiin tarvitaan myös vaihtuvaa työvoimaa. Molemmat, jatkuvuus ja vaihtuvuus ovat olleet hyviä asioita nuorille. Nuoret saavat tottua ja luoda luotta-mussuhteita erilaisiin ”pysyviin ”ohjaajiin ja taas välillä tutustuvat uusiin. Nuoret yleensä ottavat hyvin vastaan uudet ohjaajat ja harjoittelijat ”kotiinsa”. Kuitenkin toi-miva vuorovaikutus ja luottamus syntyy vasta tietyn ajan kuluttua. Lyhytaikaiset työ-suhteet tuovatkin paljon haasteita; työntekijän sitoutuminen on pienempi, ja esimer-kiksi oma ohjaaja -mallia ei voi toteuttaa. Lisäksi sopeutuminen työrytmiin, kollegoi-hin, työtehtäviin voi viedä aikaa uusilta työntekijöiltä tai sijaisilta. Sama pätee harjoit-telijoihin, joilla lisäksi ei ole vielä pätevyyttä tehtäviin. Aikaa tarvitaan myös käsittele-mään tiettyjä tilanteita, ymmärtämään yksiköiden omat ilmapiirit ja toimintatavat, erot-tamaan joukosta eri yksilöiden tyyppiä ja kohtamaan nuoria yksilöinä. Vastaanotto-keskuksessa henkilökuntaa on paljon vähemmän suhteessa asukkaisiin kuin ryhmä-kodeissa.

Haastatteluissa tuli ilmi, että työntekijöiden asenteet ja työtavat vaikuttavat paljon sii-hen, miten nuoret kokevat heille tarjotun avun ja ohjauksen - ottavatko sitä vastaan vai torjuvatko sitä. *”Muodostettiin täällä ne kaikki toimintatavat yhdessä, näin että se toi yhteenkuuluvuuden tunnetta ja luottamusta ja semmosta ett on ollut tosi helppo tehdä töitä täällä muiden kanssa ja ilmapiiri on ollut älyttömän hyvä ja tavallaan on lupa myös tehdä virheitä ja niistä voi oppia.” (TT4)*

Haastatteluissa tuli yleisesti esille se, että nuoret nähdään usein ryhmänä eikä yksi-löinä ja halutaan tarjota systemaattisesti tasavertaisesti kaikille sama t asiat (määräl-lisesti ja laadullisesti). Tähän olen törmännyt myös omissa työtehtävissäni turvapai-

kanhakijanuorten kanssa. Mielestäni takana on hyvä tahto, mutta kaikki eivät tarvitse samoja asioita. Nuoret ovat herkkiä sille, että heille puhutaan, kysytään ja heidän kanssa mietitään heille sopivia ratkaisuja heidän omiin haasteisiin. Toki hoivaa ja ruokaa kaikki tarvitsevat, mutta eri henkilöt tarvitsevat sitä eri määrissä riippuen heidän omista yksilökohtaisista ominaisuuksista ja tarpeista. Sama pätee monissa muissakin asioissa. Mielestäni ongelma on usein se, että mietitään ylhäältä käsin valmiita paketoituja ratkaisuja, sääntöjä kysymättä keneltäkään mielipiteitä ja ajatellaan että se on objektiivisesti parasta. Ja kaikki olisivat samalla viivalla. Lopputulos on, että nuoret laitostuvat ja menettävät oma-aloitteisuutensa, heitä ei osallisteta vaan heidän pitää sopeutua tilanteisiin, jossa kaikki vaihtoehdot ovat etukäteen tiedossa. Tämä logiikka muistuttaa minusta armeijatyypistä ajattelutapaa ja on kapea. Senkin voi nähdä kasvatuskeinona, mutta kun tarkoitus on kotouttaa, on varmasti muutakin otettava huomioon kuin vain se, että kaikki saisi täsmälleen samat asiat aina. Jos esimerkiksi tarjotaan kaikille saman verran apua läksyihin, se on selvästi epäoikeudenmukaista, koska jokaisella on eri taitotaso, kyvyt ja motivaatio.

Jos kiristetään sääntöjä, jotta saataisiin järjestystä, tulee usein nuorilta päinvastainen tulos eli kapinaa, epäluottamusta, pahaa mieltä, joka voi kärjistyä aika pitkälle ja tuottaa nuorissa lisää oireilua. Vaikka toiminnan takana olevana aatteena on oikeudenmukaisuus, tilanne on, että kaikki tulee kärsimään kiristyksestä, vaikka usein muutama henkilö vain tarvitsisivat tiukempaa ”valvontaa” ja seurantaa heidän omasta käytöksestään johtuen. Yleisiä sääntöjä tarvitaan laitoksissa ja jokainen nuori tarvitsee rajoja, mutta jokaiselle pitää säätää se ”valvonnan” taso hänen oman tarpeen ja käytöksen mukaan. Sääntöjä on tarkoitus saada ymmärretyksi, sisäistetyksi, hyväksytyksi ja noudatetuksi ei saisi tuntua rangaistukseksi. Ärsyyntynyt, väsynyt työntekijä saattaa nopeammin käyttää hyväksi ”huonoja” keinoja saada omat tehtävät suoritetuksi. On tärkeä tiedostaa oman jaksamisensa rajat sekä omat tunteet. *”Kasvattajan oma mieliala ja tunteet vaikuttavat voimakkaasti vuorovaikutustilanteisiin nuorten kanssa. Tunteet tarttuvat ryhmässä molempiin suuntiin. Itsetuntemus auttaa kuitenkin kasvattaja pysymään erillisenä ja aikuisena. Ammatillisuuteen kuuluu se, että omaan henkilökohtaiseen elämään kuuluvat tunteet ja tilanteet siirretään pääsääntöisesti takaa-alalle ja tunnetila annetaan nuorille.”* (Lankinen 2015, 73)

”(ryhmäkoti) hyvä paikka, tosi hyvä paikka paljon mitä... sauna tai kuntosali tai pingis basketball, futsal paljon mutta ohjaaja ei hyvä... 2 tai 3 ohjaaja ihan hyvä mutta toinen ohjaaja sanoo paljon ongelma sanoo mennä nukkumaan aikaisemmin klo 9 tai 10 sitten ei laittaa musiikki, ei tanssia (omassa huoneessa) tosi ongelma... joku ohjaaja sanoo minä pää kipeä ei saa tanssia, minä sanon jos pää kipeä miksi tulee työ; minä sanon minä haluan musiikki kova klo 6 (18) kukaan ei nukkumaan.” (N1)

Mahdollisuus toimia toisin vaatii paitsi resursseja ja rahaa myös vankkaa tuntemusta nuorisotyöstä, tuntemusta nuorten kehityksestä, kykyä erottaa ikään liittyvää ”teini-kiukkua” vakavammasta oireilusta, kärsivällisyyttä, oman toiminnan kyseenalaistamista ja nöyryyttä. Kyseessä on mielestäni enemmän siis ammatillisista taidoista sekä työntekijöiden asenteista nuoria kohtaan.

5.3 Kieli

Sain kuulla nuoren haastattelussa, että hänen mielestä suomea ei opita riittävästi koulussa, kun opetus tapahtuu pääasiassa hänen äidinkielellä: *”Opettaja puhuu (nuoren omaa äidinkieltä) pojat sanoo ei puhu (tätä kieltä) puhu suomea, mutta hän aina puhuu (tätä poikien kieltä) tämä opettaja vain sanoo (poikien kotimaa) tämä ja Suomi tämä... minä sanoo opettaja sano suomen kieli ei minu tarvitse sanoo mitä (nuorten maassa) tekee ruokaa.. minä sanoo opettaja kiitos paljon minä tiedän... , puhu suomea, suomea, tosi vähän puhuu suomea. Ens vuonna menee suomi luokka [...] vaihtaa luokka (opetus ainoastaan suomen kielellä) [...] sitten (uusi) opettaja puhuu (vain suomea) minä katson, en ymmärrä.” (N1)*

Yksi haastattelemistani vapaaehtoisista kuvaa osuvasti kielen merkitystä: *”Kaiken A ja O on se kielen oppiminen että jos ei suomen kieltä oo, niin voisi sanoa että kaikki on turha, se on niin tärkeä homma se suomen kielen osaaminen. [...]kaikki on oppinut suomea, se on varmasti helpottanut sitä tilannetta, tulivat varmemmaksi. Totta kai kun osaavat suomea enemmän pystyvät helpommin tuomaan itseään esille, helpompi jutella asioista, mutta ei vielääkään pysty tarkkaan asioista puhumaan niin kuin haluaisivat.” (YPV1)*

Kieli voi olla ongelma ainakin silloin, kun nuoret eivät puhu eivätkä ymmärrä riittävän hyvin suomea. Yhteisenä kielenä voisi olla englanti, mutta turvapaikanhakijanuoret harvoin osaavat sitä. Tämä riippuu paljon nuoren lähtömaasta. Harvoin on mahdollis-

ta saada tulkkia ja toisaalta tulkin käyttö vie paljon resursseja ja aikaa sekä vie pois spontaaniutta. Tämä on vuorovaikutustilanteissa huono asia. Tulkkia käytetään virallisissa tilanteissa kuten terveydenhuollon tai viranomaisten kanssa asioinnissa ja esimerkiksi infotilaisuuden tyypisissä hetkissä, joissa tietoa välitetään työntekijöiltä asukkaille.

”Kati Turtiaisen (2008: 2) tutkimuksen mukaan pelkästään ystävällinen, tilaa antava ja kärsivällinen asenne kantaa asiakassuhdetta vielä enemmän kuin saman kulttuurin sisällä.” (Varis-Virtanen 2016)

Olen huomannut, että vaikka kielimuuri on olemassa alussa, kommunikaatio voi toimia. Myös yksi haastattelemistani työntekijöistä nosti tämän asian esille.

”tai että tarviisko ees puhua että voi tehdä asioita myös vaikka sitä ... tai voi pelata pingistä tai koripalloa tai kävellä täällä mettässä ja musta tuntuu ettei nuoretkaan halua aina puhua, voi puhua ihan semmosesta ihan merkitsettömistä asioista :”olipa hirvee kierrettä tossa sun lyönnissä..”(TT5)

Jokaisessa tietämässäni vastaanottokeskuksessa on myös ainakin yksi kielitaitoinen työntekijä, joka puhuu asukkaiden kieltä. Näihin työntekijöihin kohdistuu sitten erilaisia paineita sen takia. Asukkaat kertovat heille asioista avoimemmin, mutta myös puhuja saattaa olettaa, että osaa asioista ei puhuta muille työntekijöille. Siitä voi syntyä outoja ja vaikeita tilanteita, joissa nuoret voivat tuntea jälkikäteen olonsa esimerkiksi petetyksi, jos asiasta on kerrottu muille henkilökunnan jäsenille. Sama voi tapahtua, kun kielitaitoinen työntekijä ilmoittaa, että hänen kanssa ollaan samalla tavalla kuin muiden kanssa. Idea on, ettei tulisi ”He vs. Me” - asetelmia, vaan ollaan kaikki yhtä isoa joukkoa ihmisiä eri puolilta maapalloa. Tilanne voi olla haastava niille työntekijöille, joilla on asukkaiden kanssa sama kieli- ja kulttuuritausta.

Samakielisyys ei saisi tarkoittaa, että on muista erossa tai muiden ulottumattomissa. Oma ja henkilökohtainen kontakti nuoriin on erikseen, mutta kielen ei anneta vallata, tarkoitus on opetella suomen kieltä yhdessä mahdollisimman nopeasti kuitenkin. Yksiköissä on ongelmia käännösten kanssa. Kielen osaajalle kasaantuu liikaa työtä. Nuoret saattavat kertoa kielenosaajille asioita, mitkä eivät sano muille ohjaajille niin kuin kääntäjä pitäisi pitää osan itselleen. Ja kertovat asioita vain sille kyseiselle työn-

tekijälle. Yhteinen kieli ikään kuin tuo läheisyyttä. Nuoret pelkäävät, että asioita ei kannata sanoa, koska kaikki saattaa mennä Migrille, joka on taho johon he harvoin luottavat. Kun työntekijä puhuu samaa kieltä kuin yksikön asukkaat, hän on usein ylikuormittunut, pitää olla aina kaikkialla ja joutuu hoitamaan kaikkea ja tietämään kaikkea, ja on vielä pystyttävä muistamaan kaikkea, mitä hänelle sanotaan. Hänestä tulee helposti ja varsinkin alussa liian usein suosikki tai jopa ainoa aikuinen kenen kanssa puhua. Hakijoiden odotukset voivat henkilöityä liian vahvasti tiettyyn työntekijään, ja luoda turhaa painetta sille työntekijälle. *”Ohjaajana huomasi, että ei ole helppoa olla töissä vastaanottokeskuksessa. Koska yhtäkkiä olin nuorten maahanmuuttajien ohjaaja ja jonkinlainen roolimalli, käsitin että pitää ottaa huomioon jokainen askel, jonka otan, ja jokainen sana, jonka päästän suustani. Edustin Suomen kulttuuria, vaikka olin itsekin muualta tullut. Olin vastuullisessa työssä, johon kuuluu se, että siinä epätoivoisillekin nuorille yritetään rakentaa uutta elämää. Huomasin, että ohjaajana en voi olla töissä läsnä vain fyysisesti. Minun pitää osata lähestyä erilaisia ihmisiä, olla halukas auttamaan ja huomioida samaan aikaan useita kymmeniä nuoria tasa-arvoisesti.”* (Husseini 2016)

Toimiva ”tulkki/ohjaajan” työ on sellainen, jossa käännöstilanteeseen ei kohdistu painetta ja pakkotilanteita, jossa joutuu myös kuuntelemaan ja kääntämään ei toivottuja asioita. *”Tää on siis pääasia minkä takia siis minä en halunnut tulkiksi kun mä en halunnut tietää niin kuin kenenkään ongelmista se on vähän niin kuin.. tulee vähän vaikea ja niin kuin huono olo sitä miksi hänelle pitää olla tämmönen tilanne. Toimin täällä päivittäisasioiden tulkkina eli tää huone on näin ja joku tämmönen on näin. Olen monta kerta sanonut ja alusta asti asukkaille että minä en ole tulkki minä olen ohjaaja, kerroin sen myös ohjaajille”.* (TT3)

Erilaiset apuvälineet auttavat erikielisiä toimimaan yhdessä esimerkiksi ei-kielellisten ilmaisuharjoitteiden avulla (netissä ja lautapelit). Kielen kanssa on myös aina se hyvä puoli, että ne jotka osaavat paremmin, pystyvät kääntämään kaverilleen ja kääntämään heidän asiansa. Sekin on niille yksilöille positiivinen asia ja he saavat siitä onnistumisen tunteen.

Jokainen nuori on erilainen ja saapuu oman taustansa kanssa; jokaisella on selvästi omat haasteensa kielen oppimisessa. Jotkut minun tietämäni nuoret pystyvät jo kes-

kustella suomen kielellä erilaisista aiheista muutama kuukausi saapumisen jälkeen, kun taas toiset eivät oikein pysty muistamaan edes perussanastoa, vaikka kaikki saapuivat suunnilleen samaan aikaan Suomeen. Monet asiat vaikuttavat kielen oppimiseen, esimerkiksi aikaisempi koulutustaso ja traumaattiset kokemukset ovat joillekin iso syy tähän ongelmaan, kun muisti ja muita kognitiivisia toimintoja eivät toimi normaalisti posttraumaattisen reaktioiden seurauksena.

5.4 Aikuisen malli nuorille

Ideaalitilanteessa ohjaaja toimii hyvänä aikuisen mallina nuorille. *”Ohjaajan kantaa pohtia tapaa, jolla hän on läsnä ryhmälle keskusteluissa ja yksittäisten ryhmän jäsenten kanssa. Itselleen läsnä oleva, itsensä tunteva ja heikkoutensa hyväksyvä ohjaaja on tärkeä roolimalli”* (Lankinen 2015, 64).

Jokaisella ohjaajalla on kuitenkin oma tyylinsä. *”Vastaanottokeskuksessa,[...] oli hyvin erilaisia ohjaajia. Parhaimmat ohjaajat olivat minusta niitä, joilla oli sosiaalista älykkyyttä: he olivat kärsivällisiä, ammattimaisia, ymmärsivät ja osasivat lukea tilanteita, eivät menettäneet malttiaan ja osasivat itse kontrolloida itseään. Näin vastaanottokeskuksessa kaikenlaisia tapahtumia – myös niitä, joissa ohjaajat käyttäytyivät epäammattimaisesti, riitelivät asukkaiden kanssa eivätkä osanneet kontrolloida itseänsä, huusivat ja käyttivät valtaa tavalla, joka ei ollut oikein.”* (Husseini 2016)

Tärkeää tässä työssä on, että työntekijän pitää itse olla vakaa ja pystyä ottamaan vastaan nuorten kertomia asioita. Työntekijänä ja varsinkin oma ohjaajana täytyy osata käsitellä nuoren ristiriitoja ja olla oikeudenmukainen, joustava, kekseliäs, helposti tavoitettavissa, hyvä kuuntelija ja kiinnostunut nuorista. Työntekijöillä on kasvatusturvastuu yksikössä asuvista nuorista. Perustarpeiden lisäksi nuorille tarjotaan koulutusta, harrastuksia ja käytännössä edesauttaa nuoren oikeus vaikuttaa hänen koskeviin asioihin ja ympäristöön. *”[...]Jen tiä onko vain meidän talossa vai onko semmonen yleinen ilmiö että kun nämä on kaikki poikia tota naisten kanssa niin kuin helpompi tulla sitten kuitenkin toimeen että..semmosilla pojilla jolla varsinkin ehkä semmoset pienemmät pojat jolla ei vielä ole se käyttäytyminen semmosta että ..heillä on helpompi tulla toimeen naisten kanssa mutta tässä on kuitenkin semmonen että suuremmalla osalla ei ole ollut isää vuosiin ja heillä on tosi vaikea ottaa niinkuin sitä miehen auktoriteettia vastaan että...sehän on siinä että heiltä ei ehkä semmosta lämpöä*

niin kuin turvaa saakuin ehkä sitä mitä naiset osaa antaa...se on jäänyt vähän semmoseks rooliks että kasvattaa, pitäis olla se rajoja ja rakkautta no sitt se rakkautta puuttuu rajoja kyllä on. En tiä onko tämä suomalaisten miesten ongelma että isolla pojalla on sitten tavallaan vaikea antaa ikään kuin rakkautta vai että se vain nyt on meillä meidän yhteisössä. ” (TT5)

Yksi nuori kuvaa omin sanoin ohjaajia näin:

”Kaikki pojat sanoo (N1 oma ohjaaja) ei hyvä, (toinen ohjaaja) ei hyvä. Oma ohjaaja kaksi hyvää naiset. TT5 tosi hyvä, jos minä ongelma ohjaajan kanssa ei anna minulle banaani tai lupa mennä sitten TT5 sanoo ei haita [...]sitten minä nukkumaan ehkä klo 8 kouluu hän tulee herättää minulle. Joo hyvä nainen [...] hän sanoo rauhallisesti hyvää huomenta, herätys mennä kouluun, hyvää koulupäivä sitten. Yksi ohjaaja tulee tekee näin (ravistaa) koulu, koulu, koulu...ärsyttää. Minun ystävä (huonekaveri) sanoo mene pois ja heittää ..mikä reppu, heittää ..joku puhelin (mikä vaan on käden ulottuvilla) sitten hän (ohjaaja) menee pois.” (N1)

Ohjaajilla on suuri merkitys nuorille roolimalleina ja myös emotionaalisenä tukena. *”[...] ryhmäkodin ohjaajilla tuntui olevan yllättävän suuri emotionaalinen merkitys nuorille. Nuoret olivat yksimielisiä siitä, että ohjaajat edustavat heille Suomessa omaa perhettä, ja joidenkin nuorten mielestä jopa isää tai äitiä. Ohjaajilla on tästäkin syystä suuri vastuu ymmärtää oma merkityksensä nuoriin kohdistuvaa kotouttamistyötä tehdessään. Vastuu liittyy ammatillisuuteen, jossa ohjaaja kykenee tekemään riittävän emotionaalista työtä ottamatta itselleen kuitenkaan muuta roolia kuin mikä ammattieettisesti on suositeltavaa.[...] laatua heikentävinä tekijöinä nuoret kokivat myös sen, että heidän mielestään ohjaajilta puuttuu yhtenäinen toimintalinja. Lisäksi ohjaajat antavat [...] nuorille ristiriitaisia ohjeita monissa erilaisissa tilanteissa. Tuollaiset tilanteet ovat hämmentäneet vastaajia, eivätkä nuoret enää tiedä, kehen uskoa ja miten heidän odotetaan toimivan ” (Varis-Virtanen 2016)*

”[...]jarjen työskentelyssä niin tota ensinnäkin rauhallisuus toimii ei ikinä pitäisi sitten hermostua ainakin sen että näytti sen pojille että saat nyt mut hermostumaan, tässä on semmonen aikuisen rooli, sillä hetkellä kun näyttät ett nyt mulle meni hermot niin nämä pojat ne huomaa ett jees nyt on minun tilaisuuteeni ärsyttää loppuun asti tämä on niin monen kerran kantapään kautta opittu” (TT5)

Alla esimerkki pahaksi kärjistyneestä tilanteesta, joka antaa miettimistä:

"[...]sitten yksi päivä oma ohjaajan kanssa menen ostaa vaatteet (auton kyydillä) yksi poika takana istuu, minun ystävä, minä istuu edessä...hän takana tekee näin (läpsyttää päähän ja ärsyttää) minä sitten tämä turvavyö auki istuu tämä tämmösi (penkin reunalla jotta toinen ei yletty lyömään päätä enää) ja ohjaaja puhu tämmösi...(huutaa) nyt nopeasti kiinni, minä sanon minä äiti ei huuda minulle miksi huudat minulle, hän sanoo nyt kiinni, ei kuulu minulle. Minä avasin ovi minä sanon haluat minä täällä mennä pois? Hän sano nyt ei mennä pois mennään vähän kaukana (kauemmas) mennä sitten bussipysäkillä hän sanoo ok (ohjaaja). Minä avaan ovi en halua (että) sitä (poika) ärsyttää (minua). [...] sitten minä pois autossa (autosta) hän (ohjaaja) lähti pois, sama päivä minä tosi vihainen kaikki pojat (ryhmäkodissa) kysyy miksi vihainen, mutta minä en sanoo mitään sitten pojat sanoo haluat että mennä puhuu ohjaajan kanssa minä sanoo ei sitten tulee oma ohjaaja [...] (N1 on ryhmäkodin ovella ja halua sisään, oma ohjaaja on ovella hän halua puhua tapahtumasta N1:n kanssa mutta N1 ei halua). Minä sanon menee pois minä en halua puhu sinun kanssa. Hän... tässä ovi, hän seisoo tässä (estää pääsyä sisään) minä sanoo haluan mennä sisälle, hän sanoo ei voi mennä sisälle, minä sanon mene pois, minä teen näin (työntää ohjaaja) avaan ovi, hän työntää minulle (minua) minä menen vähän kaukana ja sitten minä tosi vihainen näin haluan potkia ja sitten[...] hän tekee näin (työntää) minä tekee (työnnän takaisin kovaa) näin, hän menee tosi kaukana ja sitten tämä mikä... (seinä) ja sitten lattialla, hän kaatui. Täällä ei ole kameraa, minä sanon jos täällä on kamera näyttää poliisi(lle) sitten tiedä, kaikki (oli) siellä, kaikki ohjaaja (näki sen) sitten minä tosi vihainen mennä huoneessa...kaikki ohjaaja tulee sanoo menee sanoo hänelle (oma ohjaajalle) anteeksi, minä sanon miksi minä sanoo anteeksi (hän) tulee sanoo anteeksi." (N1)

Työntekijöiden haastatteluissa nousi esille myös kunnioitus. *"...tärkein asia on se että näyttää kunnioita heitä, he kunnioittaa ihan varmasti takas, mut jos he kokee että heitä ei kunnioiteta niin peli on menetetty, (ohjaajien) osalta peli on menetetty ei ne saa sitä korjattua, toivottavasti kun uusi asiakas tulee osaa miettiä uudella tavalla että..." (TT5)*

Yksintulleiden nuorten turvapaikanhakijoiden kohdalla näkyy puheissa ja käytöksessä perheenkaipuu sekä liian aikaisin ja liian rajulla tavalla omasta perheestä eroon joutumisen vaikutukset. *"...tuli monen poikien kohdalla aika automaattisesti sillai ett*

*kun niillä oli tosi iso äidin kaipuu niin ne tuli aika läheisiksi ja saattoi puhua ikäväs-
tään ja surustaan ja murheistaan, meille naistyöntekijöille varsinkin vanhemmille
ett..jotenkin..mä sitten hyväksyin sen ett ok tää on näin ja mä on tässä roolissa ett
vähän äiti roolissa mutta .. ja sitt kun heillä oli tapana sanoo äiti. [...] ne kahta muuta
vanhempaa naistyöntekijää sanoo äidiksi koska heillä on semmonen tapa että hei-
dän maassa sanotaan vanhempi naisia äidiks jotka he kokee kuin läheiseks. [...] Poi-
ka kysyi saanko sanoa sua äidiksi niin mä sanon ett periaatteessa mua ei haita mutta
mä olen töissä täällä, niin mä en o sun äiti niin sä voit kutsua mua mun etunimellä.
Näin me sitten päätettiin.” (TT4)*

5.5 Oma ohjaaja

*”Luottamuksen rakentumiseen voi mennä tavallista enemmän aikaa, mutta nuoren
yksilöllisen kehityksen kannalta on tärkeä pyrkiä löytämään mahdollisuuksia nuorta
askarruttavien asioiden käsittelyyn, ja pyrkiä tunnistamaan yksilöllisesti jokaista nuor-
ta kotoutumisessa edesauttavat asiat.” (Varis-Virtanen 2016)*

Omaohjaaja -työmalli on käytössä alaikäisten yksiköissä varsinkin. Idea on, että jo-
kaisella nuorella on oma henkilökohtainen ohjaaja, kenen kanssa viettää yhdessä ai-
kaa ja kenelle mahdollisesti saa puhua vapaammin. Idea kuulostaa hyvältä, kun tie-
dämme, että nuoret turvapaikanhakijat tarvitsevat neuvoja ja ohjausta. Se on myös
tapa varmistaa nuoren asukkaan edistyminen suomen kielen oppimisessa, kuulla
nuoren voinnista ja siitä, mitä hän haluaa kertoa. Se on lähellä tukihenkilön työtä ja
suurin osa niistä nuorista tulevat tarvitsemaan tukihenkilöitä eri vaiheessa tulevaisuu-
dessa. Haastateltavieni mukaan oma ohjaaja – toiminta ei kuitenkaan aina toteutunut
tarkoituksenmukaisesti. Esimerkiksi kaikki nuoret eivät olleet tasa-arvoisessa ase-
massa, sillä työntekijät suhtautuivat tehtävään eri tavoilla. *”Ensimmäinen keskustelu
oman ohjaajani kanssa vei pois väsymykseni, ja tuntui, että ehkä sittenkin voisin mo-
nen vuoden jälkeen aloittaa uuden elämän. Ohjaajani oli taitava ammattilainen. Hän
sai minut ajattelemaan syvemmin ja herätettyä toivon uuteen elämään. Pitkästä ai-
kaa tuntui, että minulla oli taas joku, joka oli kuin perheenjäsen ja halusi vilpittömästi
auttaa minua eteenpäin.” (Husseini 2016)*

*”[...] tulee asiakas sanomaan, että mä haluan vaihtaa oma ohjaaja, se ei ole puhunut
minulle kahteen kuukauteen sitt huomaa ite ett oikeasti eikö ole... niin silloin tule*

semmonen etää ahaaa!! taas meni ihan pieleen tää homma että...[...].se ei istuu ihan semmoseen meidän kontekstiin se oma ohjaajuus kun se on jossain... se on vähän hakenut muotoaan koska, [lastensuojeluntyyppisessä] nuorisokodilla se on budjetoitu se omaohjaajuus jotta tekisi vähän jotakin ohjattavan kanssa, mutta meillä ei... taas oma... ite en näe sitä ongelmana, mutta jotenkin musta tuntuu että se kuitenkin ehkä on vähän ongelma koska on vähän vaikea keksiä että mitä sen oman ohjattavan kanssa tekis talon ulkopuolella...meillä se on mennyt vähän näin että monesti se on myös mennyt tässä kiireessä niin kuin jotenkin se asia semmoseks että se oman ohjaajan rooli on tullut semmoseks ett hoitaa vain ne... että kun tarvitaan,... mä tarviin nyt farkut, niin sitten mennään kauppaan ja ostetaan ne farkut. Ite ajattelen että ne juoksevat asiat voi hoitaa kuka tahansa ohjaaja se oma ohjaajan aika ois sitten nimenomaan sitä että istutaan alas ja oikeasti tehtäisi jotakin, sellaista hyvinvointia edistävää... [...].meillä on toimintasuunnitelma mihin on kirjattu omaohjaajuudesta hyvin tarkkaan että mitä se oma ohjaajuus on ja myös on keskusteltu silloin kun toiminta aloitettiin moneen an että mitä se oma ohjaajuus on, mutta tietysti tässä myös sitä, mikä meidän ..on haasteena siinä meidän kontekstissa on että kun on se kielimuurikin kuin ja toiset ihmiset (ohjaajat) takertuu siihen kielimuuriin kiinni että tuntuu että alussa se on totta ei voinut keskustella jos ei ollut sitä tulkkia, mutta pojat on ollut tässä vuoden ja kaikki osaa suomea tosi hyvin että voi puhua oikeasti ..ihan monesta asiasta, se on saattanut jäädä päälle se että ikään kuin tarvis sitä tulkkia edelleen jotta vois keskustella” (TT5)

”[...] oma ohjaaja ei hyvä minä sanon hänelle (omalle ohjaajalle) minä haluan vaihtaa, mutta hän sanoo ei voi vaihtaa, minä sanon hyvä en minä haluan tämä ohjaaja, hän sanoo ok ei haita.” (N1)

”Se oma ohjaus toimis paremmin jos olisi vaikka varattu aika. Paperilla on nimetty joo muttei oikein toimi, minun mielestä. Työmalli on hyvä ehdottomasti mutta se pitäisi olla semmonen enemmän poikia palvelevaa mallia – pojat sais oikeasti keskinäistä aikaa yhen aikuisen kanssa [...], pojat kaipaa sitä[...].mutt kyll se on kun siihenkään ei o varattu varsinaisesti mitään erillistä aikaa ett omaohjaaja hoitaa vaikka jotain...jotain vaateostoksia tai poikien toiveet jotain tällasi mutt sitten taas niin rahallista panosta tähän niin ei o, ei voi käydä mitään ekstra, kaikki mitä teet pojan kanssa täytyy

olla sitt ilmaisia, et voi lähteä elokuviin jos pojalla ei o rahaa tai sitt vaikka pojalla olis-kin niin joudut itse maksamaan oma elokuvalipun jäljet.” (TT4)

Osa minun haastattelukysymyksistä koski keskuksien toimivuutta ja arkielämän sujumista. Keskuksien yleisiä tiloja haastateltavat pitivät puhtaina ja riittävän isoina arkisille tilanteille. Oli kuitenkin myös paljon epäkäytännöllisiä ratkaisuja tehty ja liian vähän annettu työntekijöille ja / tai nuorille mahdollisuuksia vaikuttaa näihin.

5.6 Säännöistä

Säännöt ovat tärkeitä ja ne ovat kaikille sekä nuorille ja aikuisille työntekijöille kehys jossa tapahtuu. Säännöt tuovat turvaa eivätkä jätä epävarmuudelle tilaa. On syytä varmistaa, että nuoret ymmärtävät ne ja ovat tietoisia niistä ja niiden rikkomisen seurauksista. On suotavaa, että nuoret mahdollisuuksien mukaan on otettu mukaan tekemään niitä, sillä silloin on todennäköisempää, että he pitävät niistä kiinni ja omaksuvat ne. Säännöt on minun mielestä työn kehykselle tärkein pohja, mistä voi sen jälkeen lähteä rakentamaan omaa toimivaa yhteisöä. Nuorten mukaanotto sääntöjen laatimiseen on enemmän kuin osallistamista, se oikeasti antaa viestin nuorille että heidän kanssa mietitään ja heille annetaan vastuuta, sen sijaan että heille mietitään etukäteen meidän mielestä heille sopivia ratkaisuja. Säännöt ovat rajojen asettamista ja nuorten ikäisille usein negatiivisia, siksi se, että he ovat mukana niitä miettimässä, tarkoittaa jo, että he ovat valmiita seurata niitä, tai ainakin on suurempi kynnys rikkoa niitä. Valitettavasti on todennäköistä, että niitä rikotaan jossakin vaiheessa. Sen takia aina sääntöjen rikkomisesta pitää myös olla selkeä seuraus ja tietysti nekin seuraukset on tärkeä miettiä nuorten kanssa.

Haastatteluissa on minulle kerrottu, että sääntöjen kanssa oli myös ainakin ajoittain haasteita. Alussa säännöt ei ollut kovin tiukkoja, mutta Migri rajoitti yksiköiden budjetia, kun paljon raha oli mennyt ensimmäisinä kuukausina. Tuli esimerkiksi uusia sääntöjä ruuasta, menoista ja harrastuksista. Ongelmia oli myös kesän rytmissä kun monet toiminnot – kuten koulu – olivat tauolla.

Säännöistä on pystytty asukkaiden kanssa sopimaan. Esimerkiksi isommassa vastaanottokeskuksessa oli valittu kerrosvastaavat. Asukkaat itse keskenään valitsivat

nämä kerrosvastaavat. ”Ei sekään ongelmitta mennyt, yksi kerrosvastaava irtisanou-
tui tehtävästä koska hän ei kokenut sitä hommaa mukavaksi koska hän sai aina kuul-
la kaikki negatiiviset asiat , eli hän koki sen varmaan nöyryyttäväksi jotenkin. Otettiin
sen tilalle kerroksen vanhin asukas, on kuuluut että afgaaneilla se talon vanhin ottaa
kokonaisvastuun asioista. On sitten mennyt hyvin kun kaikki asukkaat kunnioittivat
sitä henkilöä.” (TT2)

Myös alaikäisten yksikössä oli samantyyppisiä haasteita. Mikä on oikeudenmukaista
- se että kaikilla on sama vai se että jokainen saa tarvitsemaansa henkilökohtaisesti?
Oikeudenmukaisuus on usein avainsana, mutta tässä se kääntyi ongelmaksi ”[...]jos
olet rehellinen nuorten kanssa ja kerrot ongelmasta pojat itse ehdottavat ratkaisuja,
mutta käytännössä ohjaajat kertovat uusista säännöistä ja muutoksista perustelemat-
ta miksi näin nykyään on [...] Monet pojat ihmettelivät että miksi säännöt ovat tiuken-
tuneet kun itse noudattavat sääntöjä eikä edes tienneet että jotkut pojat olivat rikko-
neet niitä vanhoja sääntöjä” [...] Ongelmia sääntöjen kanssa... ei ymmärrettyjä, epä-
reiluja...kun säännöt muuttuu kaikille rangaistuksena vaikka osaa vain nuorista ei ole
noudattanut niitä edellisiä... säännöt ovat samat kaikille vaikka kaikki eivät ole samal-
la tavalla käyttäytyneet. Ongelma myös että sitten säännöt muuttuvat liian usein ja
sääntöjen tiukentaminen ei tuo aina positiivista muutosta.” (TT1)

Avoin ja rehellinen asenne on ehto toimivalle työlle ja toiminnalle nuorten kanssa. Toi-
saalta auktoriteetti ei toimi aina ja ylhäältä alas suuntautuva käskyttävä malli ei tuo
luottamusta vaan kapinaa. Nuorten osallistaminen on avainroolissa, he eivät tieten-
kään voi päättää kaikesta, mutta jos he saavat vaikuttaa pieniinkin asioihin elämäs-
sään, tällä on merkitystä heidän hyvinvointinsa kannalta.

Ongelmia tuli myös siitä, että ohjaajat eivät kaikki seuraa keskuksen sääntöjä, ja
miellyttävät nuoria mieluummin kuin kertovat säännöistä ja rajoituksista. Ohjaajien
”sooloilut” eivät ole harvinaisia ja tuovat ristiriitoja aikuisten välille sekä nuorten ja ai-
kuisten välille. Säännöt on vaikea saada omaksutuksi, jos edes kaikki aikuiset eivät
noudata niitä. Pojat ymmärsivät, että saivat tietyiltä ohjaajilta, mitä eivät saa toisilta.
Ohjaajat saattavat käyttää auktoriteettia liikaa, vaikka se selvästi toimii. Työtavoilla on
iso merkitys ja nuorisotyön kokemuksen lisäksi tämä työ vaatii muitakin ominaisuuksia
ohjaajilta. Kulttuurien tuntemus, avoimuus, tavoitettavuus sekä kiinnostus koros-

tuvat tavallista nuorisotyötä enemmän. On tärkeää antaa tietoa asukkaille ja kuulla heidän ajatuksia eikä pitää heitä epävarmuudessa.

Monet turvapaikanhakijanuoret eivät luota viranomaisiin eikä Migriin. He kokevat, että Migri on auktoriteetti ja sitä vastaan on taisteltava. Nuorten motivaatio muuttui paljon, kun positiiviset päätökset tulivat.

”Vastaanottokeskustyössä tapahtuu paljon ennakoimatonta ja asioita, jotka pakottavat toimimaan uudella tavalla koska tutut kuviot ovat tässä tilanteessa turhia yrittää sopeuttaa. Se on kriisityö, mutta myös siihen tarvitaan luovuutta ja avoimuutta. Kaikki ideat ovat sitten tervetulleita ja kokeiluarvoisia [...]”

Johtajan mukaan vastaanottokeskuksen arki oli sujunut ensimmäisten viikkojen ajan hyvin, mutta ihmisillä ei ole paljon mahdollisuuksia liikkua tai harrastaa mitään, lapsilla on vain pitkä käytävä, jossa leikkiä. Kelit olivat myös olleet erittäin huonot ja sen takia ihmiset olleet ainoastaan sisällä. Paljon pieniä asioita voivat muuttaa heidän oloaan paljon.” (Fandi 2015)

5.7 Oikea-aikaisuus ja työn jatkuvuus

Usein työelämässä on tapana sanoa, että kukaan työntekijä ole korvaamaton. Silti tässä työssä jokainen työntekijä on tärkeä. Pitää muistaa, että nuorille se pysyvyys on kuitenkin paras keino tuoda heille vakautta ja turvaa sekä saada heiltä luottamusta. Vaikka kaikki saman yksikön työntekijät tekevät periaatteessa samalaista työtä samojen nuorten kanssa ja samassa kehyksessä, jokaisella työntekijällä on ainutlaatuinen suhde nuoriin ja omansalainen tapa hoitaa työnsä. Sanoisin, että paras työtiimi tässä työssä olisi iso joukko korvaamattoman hyviä työntekijöitä, joilla olisi jokaisella toistaiseksi voimassa oleva työsuhde. Se mahdollistaisi sen, että he pysyvät nuorten elämässä ainakin, kunnes on nuorten aika siirtyä itsenäiseen asumismuotoon.

Haastatteluissani nousi esille huoli siitä, että palvelut eivät toteudu oikea-aikaisesti sekä epävarmuus työn jatkuvuudesta ja ihmisten kotoutumispolkujen jatkuvuudesta tai jatkumattomuudesta. Alla on haastatteluissa esille tulleita esimerkkejä näitä asioita koskien. *”...mitä olen poikien läheltä nähty ei ole mietitty ihan loppuun asti mikä tulee se poikien polku olemaan sitten kun tämä vastaanottokeskus asuminen loppuu*

että se oispojille ihana kun saa tietää mihin ne tosta menee. Se on tosi harmi ettei tuu ajoissa tietoa”.(TT4)

”Voisi kohdentaa paremmin resurssit. Joidenkin mielestä sosiaalinen kuntoutuminen tässä vaiheessa on rahan hukkaa kun emme tiedä ketkä tulee jäämään Suomeen, [...] jos vasta silloin [kun tulee myönteinen päätös] aloitetaan se maksaisi paljon enemmän ja voisi silti epäonnistua koska on odotettu liika.” (YVP2)

Haastateltavillani oli myös huoli siitä, mitä tapahtuu myönteisten oleskelulupapäätösten jälkeen. Kuinka arki lähtee käytännössä rullaamaan. *”...sitä päivästä kun asukas lähtee täältä pois hän siirtyy kunnan kotoutumispalveluiden asiakkaaksi ja sieltä hän saa mikä se oli nimeltään... semmosen ...avustus, rahallinen avustus siihen kodin sisustamiseen. Ja kotoutumispalvelut huolehtii sitten se kahden tai kolmen vuoden ajan sitä eteenpäin.. en oikeastaan tiedä minkä verran kotoutumispalvelut auttaa tällaisessa tilanteessa onko se ihan käden pitäen neuvomista vai ...”* (TT2)

”Onko niillä sen kummempaa tukea sitten siinä hommassa mutta, musta se on aika sillei että kun siellä ei ollut mitään huonekaluja eikä mitään, siinä oli vain patjat ja tallei ja ei osaanut käyttää liettä, ei osannut panna jääkaappia päälle, mitä muuta ois sitten.. jos on tämmöselle pohjalle jätetty hänen hommansa tähän. niin kun huolehtii itse sitä eteenpäin niin, niin..minusta se ei ole riittävä. Vanhempiakin ihmisiä pitäis myöskin tuota... ohjata, ainakin sen verran että autetaan alkuun. Tossa roskat lajitella siihen tulee ensimmäinen semmonen hankala tilanne kun, mä tien että niissä taloissa on määrättyjä ihmisiä jotka kyttää sitä että jos teet jonkun... tota niin varsinkin kun on ulkomaalaisista kysymys että ne hommat tota niin esimerkiksi roskien lajittelu tää on 1 esimerkki, roskien lajittelu tehdään oikein, kun siinä on semmosia ihmisiä jotka odottaa että tuota niin joku tekee töppäyksen että ne pääsee sille sanomaan. Että olisi joku naapuri joka auttaisi.” (YVP1)

Liian usein nuoret kohtaavat ongelmia, joita eivät pysty ratkaisemaan yksin, eikä auttajilla usein ole paljoa mahdollisuuksia vaikuttaa ja auttaa. Järjestelmän monimutkaisuus pitää nuoria liian usein ”ansassa” vaikka heillä olisi halua ja kykyjä vaikka mihin. Tässä on esimerkki *”Minä ensin ...koulu (viime vuonna 2015)... sitten kun...olen 16 vuotta sitten mä en voi mennä koulu (hän jäi 3 kk ilman koulua) ja sitten odottaa, odottaa kämpillä ja sitten ...koulu.. Aina nukkumaan ..minä sanon ...ohjaaja mutta*

ei välittää, minä sanon minä haluan mennä palaa jalkapallo mä tarvitsen bussikortti (nuori harrastaa jalkapalloa / futsal 4-5 päivää viikossa, hän pelaa korkealla tasolla siis) ja hän sanoo en voi antaa. Kun minä menen koulu ...opisto sitten antaa minulle bussikortti minä sitten mene molemmat koulu ja futsal.” (N2) Kun ei ole koulupaikkaa, harrastusmahdollisuudet ovat minimaalisia varsinkin, jos vastaanottokeskus sijaitsee kaukana kaupungin keskustasta. Haastattelussa sama nuori kertoi, että hänen pitää maksaa myös kausimaksut, jos aikoo jatkaa, siksi hän ei halua jättää vastaanottokeskus vaikkei ole siellä kunnolla tila (6 ihmistä asuu 10 neliömetrin kokoisessa asunnossa) ei pysty opiskelemaan illalla siellä. Jos menee asumaan opiston asuntolaan hän menettää yli puolet käyttörahastaan, millä hän kustantaa harrastuksensa tällä hetkellä. Tilanne on vaikea kuunnella ja katsoa. On löydettävä toimivimpia tapoja hoitaa henkilökohtaisemmin nuorten asioita.

6 HYVIÄ KÄYTÄNTÖJÄ

Vapaaehtoisten merkitys turvapaikanhakijoiden hyvinvoinnille on suuri. Yksityishenkilöt tekevät vapaaehtoistyönä sitä, mihin ei yksiköillä ole varaa. Vapaaehtoiset perustivat puutarharyhmiä, ompelu ja kutomisryhmiä, suomen kielen opetusta, läksykerhoja, järjestivät liikunnan toimintoja jne.

”...vapaaehtoistyötä alkoi kun näin missä tilanteessa ihmiset ovat ja halusin tehdä edes jotain. Heillä ei ollut kontakteja, he olivat suljetussa tilassa, ja syrjäytymässä, ei ollut heidän vika ettei ole liikkumismahdollisuuksia, voin sitten mennä heidän luo. Tuli hyvä olo kun sain auttaa, käydä.[...] (vastaanottokeskuksessa) vedettiin alussa hi-hasta koko ajan ja se oli vaikeaa, mutta sitten ymmärsin miksi, ja missä hädässä he olivat, jos heillä on asia ei voi sulkea ovea naamalle. Osa ohjaajista käy kerroksissa ja viettävät aikaa asukkaiden kanssa. Loput pysyy omassa tilassa oven takana ja on liian vähän kontaktissa heihin. Perustarpeista huolehditaan, mutta kaikki muu tapahtuu vapaaehtoisvoimin, entä jos ei olisi näitä vapaaehtoisia olisiko ollenkaan toimintoja asukkaille järjestetty? Ainakin alussa kellään ollut työtä eikä mitään tekemistä, heiltä häviää ajan käsitystä siitä seuraa passiivisuus ja sitten elämänhallintakin häviää. Onneksi paljon ihmisiä ovat valmiita tekemään vapaaehtoistyötä. Luulen että vorkkien [eli vastaanottokeskusten] pitäisi pystyä järjestämään vokin asukkaille toimintoja. Kaikki ikäluokat tarvitsevat huomiota ja toimintoja vauvasta vaariin.” (YVP2)

Vapaaehtoisten kanssa turvapaikanhakijat pääsevät toimimaan erilaisissa ympäristöissä:

”Luonnossa liikkumisella ja oleskelulla on huomattavia vaikutuksia mielen hyvinvointiin. Luonnonympäristöissä ja viheralueilla mieliala kohenee ja luovuus lisääntyy jo lyhyessä ajassa [...] Luonnon terveysvaikutuksia mitataan stressihormoni kortisolin muutoksilla. [...] Laskun voi havaita kehossa sydämen sykkeen hidastumisena ja lihasten rentoutumisena [...] Mielialan alkaa kohotta 20 minuutissa ja puolen tunnin luonnonrauhan jälkeen stressihormonitasot romahtavat . 40 minuutin kuluttua alkaa rakentua uusia yhteyksiä hermosolujen välille” (Lankinen 2015, 51 viittaa Kylvén 2013 ja Tyrvainen 2013)

Itse ulkomaalaisena huomasin heti saapuessani Suomeen miten täällä luonto on puhdas ja avara. On vaikea uskoa että tällaista on olemassa, jos oleskelee aina kaupunkien keskuksissa. Valitettavasti liian usein nuoret eivät tiedä siitä mitään, kun ei ole tilaisuuksia päästä sinne. Usein nuoret eivät paljoka nautti siitä ja pitävät sitä tylsänä ja jopa pelottavana paikkana. Se merkitsee heille vain villiä paikkaa, jossa ei voi elää tai oleskella, missä ei tapahdu mitään. Kun osaava aikuinen pystyy opastamaan heitä, paljon hyviä tuloksia saadaan aikaan. YVP1 on järjestänyt pojille reissuja luonnossa ja jopa matkan Lappiin, jossa hän huomasi pojissa positiivisia muutoksia. *”X ja N2 ovat hirveen hyvin sopeutuneet mutta N1:lla oli ja on edelleen vaikeuksia ymmärrettävistä syistä. Metsäreissulla huomasi että N1 oli paljon rauhallisempi, kun se on välillä hirveen vilkas ja sitten välillä omissa mietteissä. ” (YVP1)*

Seikkailukasvatus työmetodina nuorten turvapaikanhakijoiden kanssa olisi hyvä suunta tutkittavaksi. Siinä olisi paljon juuri niitä elementtejä, mitä nuoret turvapaikanhakijat tarvitsevat: vaihtelu, voimaantuminen, omien pelkoja ylittäminen, yhdessä tekeminen jne.

Toimivia työtapoja etsitään yhä, viranomaiset etsivät tapoja ratkaista haasteita: esimerkiksi Kotona Suomessa- hankeen kautta. Hyviä käytäntöjä etsitään ja yritetään mallintaa. (Työ ja Elinkeinoministeriön palvelu 2016).

Valtion ja ministereiden tasolla asiat mietitään ensin lain ja budjettien kautta, käytännöt tulevat myöhemmin. Asioita edistetään hankkeiden kautta, eli kokeillaan kokoajan

uutta kunnes löytyy hyviä asioita. Se on usein hyvä tapa saada tuoretta kokemusta uusista mahdollisuuksista. Vakiintuneista hyvistä käytännöistä tiedetään liian vähän. Jokainen tekee omaa projektia ja liian vähän tietoa niistä ja kehystä toiminnoille on vielä saatavilla. Opinnäytetöistä saa tällä hetkellä tietoa ja niistä voi hyötyä. Niistä tulee konkreettisia ajatuksia lähemmäs kenttää. Ongelmana on, että usein ne toiminnot ovat toimivia juuri tämän opinnäytetyön kuvaamassa kontekstissa, tilaajatahon rakennetussa kehyksessä ja ei välttämättä pystytä ”matkimaan” sen uudessa tilanteessa. Eli toimintatapoja ei ole riittävästi mallinnettu levitettäväksi.

Yksi suosittu tapa ilmaista itseään nuorten keskuudessa on tekemisen kautta. Ilman yhteistä kieltäkin on vielä paljon ilmaisuväyliä käytettävissä. Esimerkiksi liikunta on monesti todettu hyvä toiminta ja syitä on moni. Liikunta muun muassa vahvistaa peruskuntaa ja mielialaa. On jo pitkään huomattu eri maissa liikunnan positiivinen vaikutus maahanmuuttajien sopeutumisessa ja kotoutumisessa. Liikunta mahdollistaa myös toimimista erilaisia sosiaalitalanteissa ja samalla kontakteja luomista. Joukkuelajit ovat hyviä esimerkkejä yleensä toimivista liikunnan toiminnoista, niissä ollaan luontevasti muiden kanssa tekemisissä ja erilaisia taitoja kehittyy. Tietysti, kun ryhmät on sekoitettu eli kun kantaväestö ja maahanmuuttajat pelaavat yhdessä nopeutetaan kaskisuuntaista kotouttamista. Kuitenkin myös maahanmuuttajien omat ryhmät ovat jo sellaisenaan hyvä tie kotouttamiseen sekä fyysisen ja psyykkisen hyvinvoinnin edistämiseen. (Maijala ja Fagerlund 2012)

Osallistuin Alueviraston (AVI) ja Allianssi ry:n järjestämän seminaariin keväällä 2016, ”Nuorisotyö ja liikunta nuorten turvapaikanhakijoiden ja maahanmuuttajien arjessa”. Paikalla oli joukko järjestöistä ja esimerkkejä konkreettisista toiminnoista, esimerkiksi videolla esiteltiin Keuruun voimistelijoiden järjestämää toimintaa turvapaikanhakijoille. Heidän toiminnasta välittyi todella positiivinen ilmapiiri ja mukavaa yhdessäoloa. Videon päätteeksi saimme kuulla ”jumppatuokion” järjestämisen tahon toimitusjohtajan kokemuksi siitä, kuinka toiminta on tuonut paljon hyvää kaikille puolin ja toisin.

Jalkapallo on selvästi kuningaslaji nuorten turvapaikanhakijoiden keskuudessa. *”...nuorten kanssa toimii vain toiminta...jos puhutaan vain koko ajan ne ei jaksa. Jos järjestän jalkapallomatsi ne menee itse treenaamaan. Nuoret järjesti itse pelejä...ky-län asukkaita vastaan, he pelaavat viikottain” (TT3).* Kaikki tietävät maailmanluokan

pelaajat ja joukkueet. Lähes kaikki minun tapaamistani nuorista on kiinnostunut jalkapallosta ja osaa itse suhteellisen hyvin pelata sitä. Jyväskylä on jalkapallokaupunki, jossa sekä jalkapallo että futsal pelataan huippu tasoilla. Pääsin Welcome refugees – verkoston kautta kuljettamaan turvapaikanhakijoita erilaisiin peleihin, joihin he saivat vapaapäätyn. On ollut hienoa nähdä alkuvaiheessa sitä halua koota kaikki jalkapallosta kiinnostuneet yhteen kannatusjoukkoon. Harjun stadionilla ja Monitoimialissa tunnelmat olivat kyllä ainutlaatuisia silloin kuin tavallisten kannattajien lisäksi saapui kymmeniä turvapaikanhakijoita katsomoon. Olen sen jälkeen vapaaehtoisena toiminut yhden turvapaikanhakijoiden joukkueen avustajana ja saattanut joukkueen erilaisiin pelitapahtumiin. On vaikea kuvailla sitä tunnetta, kun he saivat olla mukana, tehdä maaleja ja voittaa pelejä. Vaikka kyseessä oli vain peli, silti tuntui, että se ilo, jonka peli tuotti, oli jotakin paljon voimakkaampaa ja syvää. Kyseinen joukkue sai vastaanottokeskusten välisten futsalturnauksen pokaalin ja se hetki tulee jäämään mieleen monille ikuisesti, minullekin. Sitä kautta on myös tullut turvapaikanhakijoille mahdollisuus jatkaa jalkapalloa eteenpäin paikallisten joukkueiden kanssa. Taitavimmat pääsivät mukaan erilaisiin joukkueisiin, joka on heidän hyvinvoinnille ja kotoutumiselle erinomainen asia.

Kaikki Jyvässeudulla oleskelevat nuoret pääsevät periaatteessa käyttämään Jyväskylän kaupungin järjestämän Nuorten laturin ilmaisia liikuntapalveluja, käytännössä kuitenkin harvat ovat pystyneet käyttämään tilaisuutta hyväksi esimerkiksi etäisyyksien ja kulkuvaikeuksien takia. Muuten kaikki harrastukset maksavat ja eikä turvapaikanhakijanuorilla ole useinkaan mahdollisuutta harrastaa, miten haluaisi. Tietysti tässä on iso ero, asuuko nuori ryhmäkodin tyyppisessä paikassa vai tavallisessa vastaanottokeskuksessa. Haastatteleman vapaaehtoinen kertoi, kun vertaili molempia, että ryhmäkodissa eläminen on nuorelle kuin lottovoitto. Ryhmäkodissa on harrastuksiinkin varattu hieman rahaa, vastaanottokeskuksissa ei ollenkaan tai paljon vähemmän.

Kaikki nuoret turvapaikanhakijat, jotka olen tavannut harrastavat tai haluavat harrastaa jotakin. Suurin osa suosii liikuntaa mutta kiinnostaa myös kädentaito, mekaniikka jne. *”Syventyminen tehtäviin ja töihin tuo parhaimmillaan mukanaan voimaannuttavia flow-kokemuksia. Aika menettää merkityksensä, kun nuori uppoutuu tekemään kiinnostavaa tehtävää, jossa hän hyödyntää vahvuuksiaan”* (Lankinen 2015, 19)

Erilaiset projektit tähtäävät nuorten aktivointiin ja osallisuuteen:

Olin viime syksystä alkaen mukana kulttuurisessa projektissa jossa tarkoitus oli tarjota nuorille kantasuomalaisille ja maahanmuuttajille (myös turvapaikanhakijoille) erilaisia työpajoja, joissa he pääsevät tutustumaan erilaisiin taide- ja esiintymislajeihin.

”Luovuus, innostaminen, osallistaminen, kansainvälisyys, kohtaamiset, toiselta oppiminen sekä jakaminen olivat vahvoina inspiraationa. Ennen kaikkea minun oma tavoite oli että nuoret toteuttaisivat itse ohjaajien opastuksella oman produktionsa, mitä esitetään, mahdollisesti eri kaupungeissa. Työpajojen opetustyylin oli tarkoitus olla sellainen, jossa opitaan tekemällä ja toisiltaan, eikä luennon tyylistä. Kukin lajinohjaajat ja nuoriso- ohjaajat seuraavat nuortenryhmä koko prosessin ajan.” (Fandi 2016)

7 POHDINTA

”Adoptiolapset olivat ja ovat edelleenkin hartaasti toivottuja ja odotettuja. Heihin verrattuina yksin maahan tulleet lapset ovat ei-toivottuja. Kukaan ei ole heitä odottanut eikä halunnut, heille ei ole varustettu viehättäviä huoneita tavaroineen ja vaatteineen, innokkaat vanhemmat ja sukulaiset eivät ole heitä vastassa. Heidän tilanteensa on kuitenkin yhtä uusi ja hämmäntävä kuin adoptiolapsillakin; olosuhteet, tavat ja kulttuuri ovat monille täysin outoja ja vaikeita hahmottaa. Heidän kehityksensä edellyttääsi aivan samoja asioita kuin kaikilla muillakin lapsilla[...].” (Alanko ym. 2011)

Kokonaiskuva Suomen vastaanotosta on minun haastattelujeni pohjalta positiivinen ja Suomi on pääosin onnistunut vaativassa tilanteessa kestäämään vaikeinta vaiheetta kun tulijoita oli joka tunti lisää. Tietysti määrät ovat erilaisia verrattuna isoimpiin maihin jotka vetävät enemmän ihmisiä, mutta Suomen tapa hoitaa on toiminut. Joskin eri yksiköiden välillä on ilmeisesti varsin suuriakin eroja. Mutta jos vertaa monien muiden Euroopan maiden tilanteeseen, Suomen toiminnassa on paljon hyvää. Kesällä ja syksyllä 2015 keskukset olivat nopeasti valmiina vastaanottamaan asukkaita ja kaikki olennaiset asiat hankittiin. Ihmisillä oli paikka, jossa vihdoinkin olla ja odottaa päätöstä oleskeluluvastaan.

Tilanne on uusi ja Migrissa ei ole ollut riittävästi asiantuntevaa henkilöstöä hoitamaan näin suuria määriä ihmisiä. Sielläkin on tullut paljon uutta työvoimaa ja kokemusta tällaista kriisitilanteesta ei ole voitu edes vaadita. On vielä pitkä matka ennen kuin ongelmat on ratkaistu.

Tämän tutkimuksen ja myös muiden aihepiiriä käsittelevien tuoreiden opinnäytetöiden valossa käy ilmi, että nuorten elinolojen parantamiseksi on tärkeää lisätä resursseja, panostaa harrastusmahdollisuuksia, tukea koulunkäyntiä ja kielen oppimista ja toimenpiteiden oikea-aikaisuutta. Nuorten turvapaikanhakijoiden kuuleminen ja osallistaminen on tärkeää, mutta läheskään aina ne eivät toteudu käytännössä. Tähän asiaan tulisi kiinnittää entistä enemmän huomiota.

Lisäksi ohjaajien ja muiden ammattilaisten osaaminen on koettu tällä hetkellä vajaaksi. Perehdytykseen ja täydennyskoulutukseen tulisi kiinnittää huomiota. Suomessa tutkinto on tärkeä, vaikka se ei välttämättä anna vaadittavia valmiuksia tekemään tiettyä työtä ruohonjuuritasolla. Minun haastattelut vahvistivat minun omia näkemyksiä tässä asiassa. Akateeminen ammatillisuus ei saisi olla itsesään määränpää vaan keino ”palvella” nuoria oikein ja henkilökohtaisemmin, ymmärtää heidän tilannettaan ja hyvinvointiaan kokonaisvaltaisemmin. Ammatillisuus on minun mielestäni paljon muuta kuin sitä minkä voi koulupaperista lukea. Puhun tässä ammattilaisista ja työntekijöistä, en tee eroa millä nimikkeellä ja onko ruohonjuuritasolla vain esimiehenä, koska sama huomio pätee näihin kaikkiin tasoihin. Ammatillinen etäisyys on haitta tässä työssä ja minun kokemuksen mukaan ammatillinen etäisyys näkyy monien työntekijöiden tavassa hoitaa työnsä. En tarkoita, että työntekijän pitää olla nuoren kaverei, usein ikäero riittää määrittämään etäisyyden työntekijän ja nuoren välissä. Työntekijän itsesuojelu on ymmärrettävä ja tärkeä, mutta usein myös este laadukkaalle työlle. Se näkyy usein auktoriteetin taakse piiloutumisena, ja turvautumisena ylhäältä alaspäin suuntautuvaan toimintaan ja kommunikaatioon. Jos ei anna itsestään mitään vaan pelkää ammatillisuuttaan, kohtaaminen on turha ja ainoastaan resursseja vievä. ”Kylmät” työntekijät eivät onnistu, eivät ole suosittuja eikä heidän näkemyksiä, kehoituksia oteta huomioon nuorten keskuudessa. Pikemminkin he aiheuttavat kapinaa ja epäjärjestystä, josta seuraa usein lisää ongelmia nuorten ja työntekijöiden välissä. Rajoja voi vetää monella eri tavalla. Empatiakyky on tärkeä, ei kylmä etäisyys jonka

jotkut pitkän linjan työntekijätkin ajattelevat olevaan tiukan ammattilaisuuden ehto ja osoitus.

Minusta tuntuu, että jotkut työntekijät kaipaavat henkilökohtaisesti kiitollisuutta nuorilta ja kun sitä ei näy, työntekijät reagoivat siihen kovalla työotteella. Minun mielestä on aivan liian aikaista odottaa näiltä pojilta kiitollisuutta, moni on keskellä hämmentävää surua, pelkoa ja traumaattisia muistoja. Suurin osa pojista kykenee silti osoittamaan kiitollisuutta, mutta he jotka siihen ei pysty tässä vaiheessa, eivät saisi kärsiä huonosta kohtelusta sen takia. Silloin, kun he tietävät enemmän tulevaisuudestaan ja miten heidän oma elämä jatkuu ja ehkä myös miten muiden perheenjäsenten elämät jatkuu, silloin he varmasti osaavat käyttäytyä paremmin. Ja vielä kerran pitää muistaa, että nuoret käyvät läpi kasvu- ja kehitysprosesseja, että aikuisten ihmisten pitäisi minun mielestä osata ymmärtää, että täydellisen käyttäytymisen vaatimus on turha. On hyvä muistaa, ettei ole tässä kyse vapaa-ajan vietosta tai että nuoret asuisivat vapaaehtoisesti siellä, mistä heille annetaan paikka. Missä ja miten heitä otetaan vastaan, ei ole heidän käsissään millään tavalla. He eivät myöskään voi vaikuttaa keiden kanssa he tulevat olemaan tekemisissä (muut nuoret ja ohjaajat). On hyvä tiedostaa ja muistaa se joka tilanteessa.

Raamit, kehys ja sääntöjä toki pitää olla. Työntekijöiden sosiaaliset taidot, tunne- ja vuorovaikutustaidot ja niiden käyttäminen erilaisissa tilanteissa vaatii paljon enemmän kuin pelkästään teorian hallitsemista. Työntekijällä täytyy olla nöyryyttä, jotta hän voi kehittyä ammattilaisena, sillä ”minä osaan jo kaiken” tai ”olen minä tässä se aikuinen ja minä päättään” asenteet eivät vie eteenpäin.

Kysyin kaikilta haastattelemiltani aikuisilta, mikä toimii ja mikä ei nuorten kanssa. Sain kuulla paljon sitä miten auktoriteetti, etäisyys ja jotenkin eriarvoisuus nuoria kohtaan myrkyttivät hyvää työtä eri yksiköissä. Tässä työssä ei voi ikinä olla valmis, pitää tiedostaa ja hyväksyä, että tulee aina oppimaan lisää ja että omia taitojaan pitää olla valmis sopeuttaa ja kehittää koko ajan. On oltava aito ja rehellinen ja annettava itseltään paloja, joista nuoret saavat otteen. On oltava ihminen ihmiselle. Tämä työ on ei ole vain tapa saada itselleen leipää pöytään, ei voi minun mielestä näin onnistua. Työ turvapaikanhakijoiden kanssa on ennen kaikkea vuorovaikutusta, se tarkoittaa, että mitään ei voi pitää itsestään selvänä. Kaikki (myös säännöt) pitää pystyä itse omak-

sumaan, perustelemaan niiden syyt ja auttaa nuoria ymmärtämään, miksi näin on. Jos vain kertoo, että näin se on koska minä (aikuinen) sen sanon tai että se on sääntö piste, on jopa provosoiva ja tämä johtaa usein konflikteihin.

Havaintojen ja haastatteluiden valossa huomasin, että työtiimeissä vaikka ilmapiiri on usein suhteellisen hyvä, on välillä vaikea löytää sellaisia työntekijöitä, jotka tekisivät työtään sekä sydämellä, että johdonmukaisesti. Sanoisin, että puolet minun tapaanmistani työntekijöistä teki kaikin puolin hyvin työnsä vaikeissa olosuhteissa. Lopuksi ongelmien kohtaamista tai jopa pakeni niitä loputtomalla pehmeydellä ja sallimalla kaikkea tai sitten pitämällä nuorten vaikeatkin oireilut murrosikään liittyvinä pikku asioina ja yritetään kovalla kurilla saada nuoria toimimaan aikuisen haluamalla tavalla, tuloksetta. Se ”ylipehmeä” työote on minun mielestä vielä ongelmallisempaa sen takia, että se vääristää kovasti nuorten näkemyksiä. Totta kai he kaikki tykkäävät ohjaajista, jotka sallivat kaikkea ja antavat kaikille mitä he haluavat ja silloin kuin haluavat. Isoin ongelma on se, että nuoret tottuvat tähän, vaikka se ei millään tavalla kuvaa todellisuutta. On hyvin epätodennäköistä eikä suotavaa, että jatkossa nuorten elämässä asiat jatkuisi näin. Luulen, että suurin osa nuorista tiedostaa sen, mutta silti se voi jopa kannustaa heitä käyttämään myöhemmin ihmisiä hyväksi ja vaatia liika. Osa ohjaajista haluaa pitää kiinni tietyistä toimintatavoista, vaikka tietää niiden olevan ongelmien lähde.

Ongelmat ovat jo tiedossa, vaikka turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten määrät ovat suhteellisen pieniä. Tuoretta tutkimustietoa on saatavilla ja erilaisia ministereiden selvityksiä paljastivat kehittämiskohteita. Eli ollaan tilanteessa, jossa tiedetään, millaisia ongelmia kohdataan ja meillä on työkaluja, mutta poliittinen tahto ja myös ruohonjuuritason työntekijät usein hidastavat sitä kehitystä.

Nuoret tulevat hyvin erilaisista taustoista ja eivät ole kokeneet välttämättä samanlaisia asioita. Olisi mietittävä ryhmäkodin lisäksi toista vaihtoehtoa. Osa ongelmista johdetaan siitä, että ryhmäkodin henkilökunta ei ole se ainoa ammattiryhmä, joka pystyy hoitamaan tilanteen yksin. On eri tasoisia traumoja, joita nuoret turvapaikanhakijat ovat kokeneet. Heidän hyvinvoinnin varhaisesta kartoituksesta on hyöty silloin, kun pystytään siihen reagoimaan ja tarjoamaan mahdollisimman sopivaa ratkaisua; valintaa ei voi tehdä, jos vaihtoehtoja on vain yksi. Tämän hetken tilanteesta kärsivät nuo-

ret ja työntekijät. Nuorten mielenterveyden kunnon mukaan on pystyttävä tarjoamaan heille sopivia ratkaisuja (asumismuoto, koulukäynti henkilöhenkilö, sopivat mielenterveyden hoidot, kuntoutus jne).

7.1 Haasteltavien kehittämisehdotuksia

Haastatteluissa tuli esille paljon havaintoihin ja kokemuksiin perustuvia kehittämisehdotuksia, joita olen koonnut:

- Voiko sosiaalinen kuntoutus olla tulevaisuudessa osa vastaanottokeskuksen työstä? Vapaaehtoistyö pyörii sosiaalisen kuntoutuksen ympärillä, mutta virallisesti vapaaehtoistyö ei nähdä kuntouttavana, se nähdään vapaa-ajan toiminnaksi ja liian kevyesti vaikka sillä on paljon positiivista vaikutusta: sujuva arkielämä, yhteiskuntaan integroituminen, elämän hallinta. (YVP2:n tekemä vapaaehtoistyö oli nimenomaan kuntoutumiseen tähtäävää toimintaa, ei kaikki vapaaehtoistoiminnat ovat kuitenkaan sellaisia).
- ”Voiko arjen tukea ja seurantaa järjestää ihmisille, jotka saavat positiivisia päätöksiä? Ei ainoastaan yksintulleille vaan kaikille turvapaikanhakijoille. Esimerkiksi kotouttavaa perhetyötä, tukihenkilötoimintaa ja vastaavia käytännöllisiä tukimuotoja?” (YVP1)
- ”Turvapaikanhakijoina tulleiden kokonaisvaltainen hyvinvointi tulee huomioida paremmin, myös psyykkisiin traumoihin pitää saada ajoissa apua. Pitää järjestää helppo pääsy erikoissairaanhoidonpalveluihin.”(TT1)
- Ystäväperhetoiminnan kehittäminen. Yhden haastatteleman työntekijän mukaan *”ystäväperhetoiminta on niin kuin se 1.kotouttamisen keino joka tutustuttaa talonulkoisiin asioihin kun taas ei meillä ollut aika ja mahdollisuuksia lähteä opastamaan tonne, minkälainen suomalainen yhteiskunta on.”* (TT2)
- Henkilöstömitoitusten tarkistaminen. Haastatteluissa nousi esille, että mitoitukset on liian pieniä ja vedetty ihan minimiin. Haastateltavani mukaan *”...jos yksi sairastuu ei välttämättä saa ottaa sijaista joka on ihan ihmeellistä sitt työntekijät joutuu kyllä aika koville ja sitt ett puuttuu työnhajukset sitt sieltä puuttuu suunnitelmallisuus ja just sitä psyykkisen tuen tarve mikä pojilla on valtava, sitä ole saattavilla. Oikeasti sitä ei vaan oo.”* (TT4)
- Nuorilla on taustallaan traumaattisia kokemuksia ja epävarmuudessa eläminen näkyy kotoutumista, avun ja tuen jatkuvuuteen, pysyvyyteen tulisikin kiinnittää huomiota.

miota : ”juurikin se, että nämä yksin tulleet ne sijoitettais johonkin paikkaan jossa hakemus käsiteltäis ja he ois siinä paikassa kunnes saa oleskeluluvan ja siihen saisi jäädä kunnes ne täyttää 18, jonka jälkeen heille annetaan jälkihuollon palveluja 21 ihan kuin suomalaisillekin nuorille ja he pääsisi sitten jatkamaan... ois semmonen pysyvyys siinä elämässä että saisi asettua mihin tulee.” (TT5)

”Toki psykososiaalinen tuki ois ehton kaikille ne on niin jotenkin..traumatisoituneet joka ikinen; sen tuen jostain pitää tulla sitä ei tuu ryhmäkodista [...] 18v nuori tarvii aikuista vielä monta vuotta että sitä mä toivon että nä pojat saisi sitä, mä en tiedä mikä [...] muoto se asuminen tule olemaan mutt toivottavasti joku ryhmäkodin tyyllinen jossa aikuisia on koko ajan koska kukaan niistä nuorista ei selviä vielä jos heidät vaan laitetaan menee asumaan jonnekin.” (TT3)

LOPUKSI

Työn onnistuminen lasketaan nuorten hyvinvoinnin mittareilla ei vain vuosina omalla uramittarilla. Tätä työtä ei voi vain suorittaa, tunteet ovat keskiössä koko ajan, niitä on hyvä hallita, mutta jos pyrkii pitämään kaiken itsessään, työ on äärimmäisen kuormittavaa ja mahdotonta tehdä. Kun ihmisten kanssa työskennellään ja varsinkin näin erikoistilanteissa olevien kanssa pitää olla empatiankyvyn lisäksi myös rakkautta ja lämpöä. Ryhmäkodin työntekijät eivät ole sijaisperheenä, silti se, mitä nuoret kaipaavat on luotettavia, kuuntelevia, huolehtivia ja heistä kiinnostuneita aikuisia, vaikka he eivät osaisi kaikkia ongelmia ratkaista. Työ on henkisesti raskasta ja se pitää tiedostaa. Kun syvälle katsotaan sydän ohjaa toimintaa. Tämä tekee ison eron ja nuoret sen luonnollisesti aistivat ketkä ovat aitoja ja ketkä eivät. Haastatteluissa tuli myös esille miten työntekijöiden toimistot ovat niin kuin piilopaikkoja, joissa saa olla rauhassa kaukana vuorovaikutustilanteista, ”häiriöistä”, ovet avataan, jos ehtii. Tai tietokone on niin kuin ”esc”- nappula näppäimistön yläkulmassa, sen takana voi vältellä haastavia vuorovaikutustilanteita. Haastatteluissa sain kuulla, että jotkut työntekijät jopa (muiden työntekijöiden mielestä) pelkäävät nuoria ja eivät ole tekemisissä kuin pakon edessä, varsinkin kuin epämiellyttäviä asioita pitää käsitellä. Taas osa työntekijöistä hakeutuu ohjattavien luo ja ovat kiinnostuneita, koputtavat huoneiden oviin ja kyselevät kuulumisia ja voiko olla sillä hetkellä avuksi, kun taas toiset ohjaajat ovat vaikeasti saatavilla ja usein pääasiassa keskenään. Olin esimerkiksi yllätynyt nähdessäni

erässä vastaanottokeskuksessa ohjaajien toimiston lattialla teipattu ”Stop” - varoituk-
sen eli asukkailla ei ole pääsyä sinne, (näin ymmärsin). Ehkä on ollut jossain vai-
heessa ”pakko” laittaa ”Stop”, jos sinne tunkeutui liika ihmisiä, mikä on aiheuttanut
epäjärjestystä. Uskon että tämä vaihe on ohi nyt. Vastaanottokeskuksen ohjaajien toi-
misto on vaikea kuvitella paikkana, johon asukkaat eivät saa tulla sisään. Refleksinä
en itse mennyt huoneeseen sisään, en tuntenut tervetulleeksi ja ajattelin vain silloin,
miltä tämä merkki tuntuu asukkaiden silmille.

Minulle kerrottiin haastatteluissa toisaalta tilanteista, joissa työntekijät antoivat itses-
tään jopa liikaa ja lähes ilman rajoja, esimerkiksi oli tilanteita, joissa työntekijät halua-
vat kohdella nuoria samoin kuin omia lapsiaan ja ovat valmiita toteuttamaan kaikkia
heidän toiveita. Niistä syntyi työntekijöiden välillä ja myös työntekijöiden ja nuorten
välillä turhia jännitteitä ja pitkäkestoisia ristiriitoja. On sitten vaikea saada nuoria seu-
raamaan yleistä sääntöä jos ohjaajissakin osa ei noudata niitä tai antaa nuorille kai-
ken anteeksi kerrasta toiseen. Nuoret osaavat myös hyvin käyttää hyväksi sitä, että
talon aikuisilla on erimielisyyksiä ja se vaikuttaa paljon keskuksen arkeen. Johtamis-
kulttuurilla ja työnohjauksella on merkitystä näissä asioissa.

Kaikki ei ole kuitenkaan kiinni vain omasta asenteesta, ongelmia syntyy myös siitä,
että työn haastavuus ei ole huomioitu riittävästi. Esimerkiksi työntekijöiden jaksami-
nen ja viihtyvyys työssä on aika lailla sivuutettu. Työ on erittäin haastavaa ja psyykki-
sesti väsyttävää, rytmi, hankalat työvuorot, epävarmuus sijaisten saamisessa lisäävät
painetta ja heikentävät työntekijöiden mahdollisuutta tehdä työtään mahdollisimman
hyvällä tavalla. Työ sisältää myös tilanteita jossa keskuksen henkilökunnan ammatti-
taito ei enää riitä. Osa asukkaista tarvitsee muita vaihtoehtoja silloin, kun eivät kyke-
ne esimerkiksi psyykkisen tilan johdosta asumaan ryhmäkodin tyyppisissä laitoksis-
sa. Muita vaihtoehtoja on oltava. Se auttaisi kaikkia nuoria tietysti mutta, myös työn-
tekijät jotka voisivat parhaalla tavalla käyttää osaamistaan.

Kaikki nuoret eivät tarvitse täsmälleen samoja asioita, jokainen nuori tuntee eri taval-
la asiat. Nuorten lähellä olevat aikuiset ovat heille siinä vaiheessa heidän elämän
”huoltajat” (ainakin ovat vastuussa). He ovat parhaalla ”paikalla” huomaamaan ja
tunnistamaan nuorten omia tarpeita ja vastaamaan niihin. He edustavat nuorille rajat,
turva ja ovat heidän peilit, samanaikaisesti. Roolia ei ole helppo pitää.

Vielä haastatteluista kävi ilmi, että alkujakson jälkeen, jolloin kaikki työntekijät olivat motivoituneita ja innoissaan uudesta työstä seurasi yleistä "masennusta" työntekijöissä, kun asiat asettuivat paikoilleen ja omien käsitysten ymmärrettiin olevan vain omia eikä todellisuus ollut sellainen mikä odotti. On selvää, että työ on kuormittavaa ja vaatii foorumeja, joissa vaikeista asioista saa puhua ja työnohjauspalveluja on saatavilla. Valitettavasti näitä palveluja ei ole kaikissa vastaanottokeskuksissa saatavilla. On myös tärkeä, että on hyvä työilmapiiri ja sitä pidetään yllä, se on jaksamisen ja hyvän yhteistyön ehto. Tälle ei kuitenkaan kaikkialla ole varattu aikaa, ei ole varattu resursseja sille, vaan työntekijät huolehtivat asiasta itse.

Tässä vielä mielestäni kolme keskeistä ratkaisevaa asiaa palveluiden kehittämiseksi.

- Asenteiden on muututtava kaikilla tasoilla, politiikan päätöksen tasolta kentän työntekijöihin. On kyllä valitettavasti iso tuhlaus viedä asiat puoliväliin asti. Kun on isoja tavoitteita, mutta ei varaa (aikaa, rahaa, resursseja, julkistamiskansavia) niiden saavuttamiseen, ei ole realistista saada hyviä tuloksia. Jokaisen työntekijä pitää itse tiedostaa heikkoutensa, hyväksyä sen ja pyrkiä aina parempaan.
- Palvelut on tarjottava oikea-aikaisesti. Niiden on pystyttävä tarjoamaan silloin kun on tarvetta, tässä on tällä hetkellä suuria aukkoja. Se vaatii poliittista rohkeutta ja ilman sitä kentällä jatketaan tulipalojen sammuttamista ja korjataan tuhoja, kun voisi rakentaa kestäväää hyvinvointia, josta hyötyisi kaikki Suomessa asuvat.
- Riittävät resurssit on järjestettävä. Niin kauan kuin jatkuu meidän yhteiskunnassa idea, että ihmisille suunnatut palvelut on pakko järjestää mahdollisimman halvalla ja pienillä resursseilla tulokset tulevat aina olemaan puutteellisia. Tästä toimintatavasta pitää mahdollisimman nopeasti luopua. Ei ole loogista, että vähentämällä jatkuvasti kaikki resurssit saadaan yhtä hyvää palvelua tuotettua. Palveluissa, jotka järjestetään haavoittuville ihmisille, raha ei saisi olla esteenä. Saamme muutosta, kun aletaan miettimään asiat kokonaisvaltaisemmin, ja mittareina on oikeasti ihmisten hyvinvointi eikä euromäärät. Ja usein euromäärät mitä säästetään hetkellisesti tullaan maksamaan enemmän myö-

hemmin, jos ongelmia ei hoideta. Tämä koskee kaikkia haavoittuvassa tilanteessa ja asemassa oleville ihmisille suunnattuja palveluita, ei vain (nuorille) turvapaikanhakijoille suunnattuja. Voisimme sitten oikeasti puhua Suomesta hyvinvointivaltiona.

LÄHTEET

Alanko, Salli, Marttinen, Irma ja Mustonen Henna (toim.) 2011, Lapsen etu ensin, yksin tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat Suomessa, Yhteiset Lapsemme- All Our Children ry, AS Spin Press, Tallinna

Allianssi 2014, Nuorista Suomessa 2014, Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry <http://www.alli.fi/binary/file/-/id/665/fid/3412>, viitattu 16.11.2016

Eskola, Jari ja Vastamäki, Jaana 2010, Teemahaastattelu: opit ja opetukset, teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle Aaltola, Juhani ja Valli, Raine(toim.), PS-kustannus, Juva

Fandi, Michaël 2015, Muutosten aika, kansalaistoiminnan- ja nuorisotyön koulutusohjelma, 11.2015, Humanistinen ammattikorkeakoulu

Fandi Michaël 2016, Speak out! - nuorten esittävän taiteen työpajat ja produktio, kansalaistoiminnan- ja nuorisotyön koulutusohjelma, 9.2016, Humanistinen ammattikorkeakoulu

Henriksson, Anna-Marja, Koskinen, Johannes, Melander, Sakari, Räsänen, Päivi, Visanen, Pentti 2012, Reilu Eurooppa?, EU-yhteistyö oikeus- ja sisäasioissa, Eurooppatiedotus, ulkoasiainministeriö, Edita Publishing Oy, Porvoo

Heikkilä, Markus 2016, Yhdenvertaisuusvaltuutettu: Poliisin valvonta näyttää perustuvan ihonväriin

<http://yle.fi/uutiset/3-9018028>, viitattu 16.11.2016

Honkasalo, Veronika 2016, Osallisuus vaatii toteutuakseen turvaa, aitoa kuuntelemista, ystävyy verkostoja ja tietoa

<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/nakokulma28>, viitattu 16.11.2016

Husseini, Naser 2016, Vastaanottokeskuksen elämää ohjaajan ja nuoren silmin

<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/nakokulma31>, viitattu 16.11.2016

IOM 2015, Irregular Migrant, Refugee Arrivals in Europe Top One Million in 2015:
IOM

<http://www.iom.int/news/irregular-migrant-refugee-arrivals-europe-top-one-million-2015-iom>, viitattu 23.9.2016

Kangasniemi, Tomi 2016, Vuoden psykologi Turusta: Maahanmuuttajalla on oikeus tulla kuulluksi

<http://www.turkulainen.fi/artikkeli/386093-vuoden-psykologi-turusta-maahanmuuttajalla-on-oikeus-tulla-kuulluksi>, viitattu 23.09.2016

Kerola, Jaana 2016, Kokenut pakolaisia hoitava psykiatri: Rajat- kiinni väki sanoo Suomen tiukan linjan ääneen

<http://www.aamulehti.fi/kotimaa/kokenut-pakolaisia-hoitava-psykiatri-rajat-kiinni-vaki-sanoo-suomen-tiukan-linjan-aaneen/>, viitattu 30.10.2016

Kerkkänen, Heikki, Säävälä, Minna 2015, Maahanmuuttajien psyykkistä hyvinvointia ja mielenterveyttä edistävät tekijät ja palvelut. Systemaattinen tutkimuskatsaus, Työ ja Elinkeinoministeriö julkaisuja 2015, konserin40/2015

Kuosma, Tapio 2016, Turvapaikka ja pakolaisasema, kansainvälisen suojelun periaatteet, Nordbooks

Laine, Timo 2010, Miten kokemuksia voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma, teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin II, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin, Aaltola, Juhani ja Valli, Raine (toim.), PS-kustannus, Juva

Laitinen, Janne 2016, Vastaanottokeskusten työntekijät avautuvat: Oikeuksia poljetaan, valvonta pettänyt

<http://www.ksml.fi/teemat/sunnuntaisuomalainen/Vastaanottokeskusten-ty%C3%B6ntekij%C3%A4t-avautuvat-Oikeuksia-poljetaan-valvonta-pett%C3%A4nyt/868234>, viitattu 16.11.2016

Lankinen, Mari 2015, Rauta. Myönteisen mielialan vahvistamiseen, Tarpeda, Tallinna

Maijala, Hanna-Mari ja Fagerlund, Emilia 2012

Malminen, Ulla 2016, Poliisin tehostettu ulkomaalaisvalvonta joutuu selvitykseen – etnistä profilointia ei saisi tapahtua

<http://yle.fi/uutiset/3-8826698>, viitattu 16.11.2016

Monikulttuurisen liikunnan hyviä käytäntöjä Suomessa ja Norjassa, Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 258

http://www.likes.fi/filebank/588-Monikulttuurisen_liikunnan_hyvia_kaytantoja.pdf, viitattu 1.11.2016

Metsämuuronen, Jari 2006, Laadullisen tutkimuksen käsikirja, Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä

Migri 2016, Turvapaikka- ja pakolaistilastot

http://www.migri.fi/tietoa_virastosta/tilastot/turvapaikka- ja_pakolaistilastot, viitattu 24.11.2016

Migri 2016, Turvapaikanhakijoiden vastaanoton järjestelmän strategia 2020.

http://www.migri.fi/download/62120_Vastaanoton_strategia_2020.pdf?2c7dcfdac6bed288, viitattu 10.10.2016

Pakolaisneuvonta 2016, Ilman vanhempia tulleet turvapaikanhakijat

http://www.pakolaisneuvonta.fi/index_html?lid=133&lang=suo, viitattu 22.10.2016.

Pakolaisneuvonta 2016, Käsitteitä

http://www.pakolaisneuvonta.fi/index_html?lid=106&lang=suo, viitattu, 16.11.2016

Pakolaisneuvonta 2015, Lapsen edun arviointi tuomioistuinten turvapaikkapäätöksissä v. 2014

http://www.pakolaisneuvonta.fi/index_html?lid=167&lang=suo, viitattu 22.10.2016

Pakolaisneuvonta 2016, Yksin tulleet lapset turvapaikkamenettelyssä: haasteet

http://www.pakolaisneuvonta.fi/index_html?lid=136&lang=suo, viitattu 22.10.2016

Rastas, Anna, Huttunen, Laura ja Löytty, Olli 2005, Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta, Vastapaino, Tampere

Salon seudun sanomat 2016, Työntekijät HS:lle: Luonan vastaanottokeskuksissa vakavia ongelmia

<http://www.sss.fi/2016/05/tyontekijat-hsille-luonan-vastaanottokeskuksissa-vakavia-ongelmia/>, viitattu 16.11.2016

Siekkinen, Kirsi 2010, Syvähaastattelu, teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin I, Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle, Aaltola, Juhani ja Valli, Raine (toim.), PS-kustannus, Juva

Solid Youth 2014, SOLID YOUTH – turvapaikanhakija- ja pakolaisnuorten syrjäytymistä ehkäisevän palvelukokonaisuuden rakentaminen osallistavien menetelmien keinoin, hankeen loppuraportti, Pakolaisrahasto, Vaasan kaupunki, Terveyden ja hyvinvointilaitos

http://www.welcomeoffice.fi/media/Solid_Youth_-_loppuraportti.pdf, viitattu 25.11.2016

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2015, Hyvinvointi

<https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi>, viitattu 23.10.2016

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2015, Mielenterveys

<https://www.thl.fi/fi/web/maahanmuuttajat-ja-monikulttuurisuus/terveys-ja-hyvinvointi/mielenterveys>, viitattu 23.10.2016

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2016, Turvapaikanhakijan terveys- ja sosiaalipalvelut

<https://www.thl.fi/fi/web/maahanmuuttajat-ja-monikulttuurisuus/vaestoryhmat/pakolaiset-ja-turvapaikanhakijat/turvapaikanhakijoiden-terveys-ja-hyvinvointi/turvapaikanhakijan-terveys-ja-sosiaalipalvelut>, viitattu 23.10.2016

Työ ja Elinkeinministeriön palvelut 2016, Kerro meille tehokkaasta toimintamallista ja kotouta hyvä käytäntö!

http://www.kotouttaminen.fi/kotouttaminen/tyon_tueksi/hyvät_kaytannot.

viitattu 1.11.2016

UNHCR 2016, Figures at a Glance, Global Trends 2015, Statistical Yearbooks

www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html, viitattu 24.11.2016

Uusi Suomi 2016, Ministeriltä merkittävä avaus: ”Suomen ilmapiiri on muuttunut” –
10 teon ohjelma rasismia vastaan

<https://www.uusisuomi.fi/kotimaa/194945-ministerilta-merkittava-avaus-suomen-ilmapiiri-muuttunut-10-teon-ohjelma-rasismia>, viitattu 12.9.2016

Van Bell, Marie 2016, Eurooppa hukkuu pakolaistulvaan - Pakolais- ja turvapaikanhakijauutisointia Ilta-Sanomissa ja Helsingin Sanomissa 1.-30.9.2015, Journalismin koulutusohjelma, opinnäytetyö, Haaga-Helia ammattikorkeakoulu,

Varis-Virtanen, Minna 2016, Yksin tulleiden turvapaikanhakijoiden kokemuksia ryhmäkodin palveluista, Sosiaalialan tutkinto-ohjelma, opinnäytetyö, Metropolia ammattikorkeakoulu

Virtanen, Juha 2006, Fenomenologia laadullisen tutkimuksen lähtökohtana, teoksessa Laadullisen tutkimuksen käsikirja, Metsämuuronen (toim.), Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä

LIITTEET

Kysymysrungot

Kysymykset nuorille

1 Miten voit nyt?

1.1 Terveystilanne (yleinen tila)

1.2 Psykkinen tilanne (painajaisia, ahdistus...)

1.3 Sosiaalinen tilanne (verkotot, suomalaisia tai muita ystäviä)

2 Miten voit silloin kuin olet saapunut Suomen entä tähän vastaanottokeskukseen?

3 Millaisen vastaanoton sait tässä vastaanottokeskuksessa?

4 Mitä on tapahtunut viime vuoden aikana?

4.1 Mitkä olivat tärkeimmät hetket?

5 Onko sinun käsitys Suomesta muuttunut?

5.1 Positiivisesti vai negatiivisesti, miksi?

6 Kerro millainen on sinun arki elämä?

6.1 Kerro elämästä keskuksessa.

6.2 Millainen sinuun tyypillinen viikko on?

7 Onko sinulla riittävästi tekemistä?

7.1 Onko sinulla harrastuksia?

7.2 Voitko vaikuttaa tähän?

8 Mikä on sinun elämässä hyvin ja huonosti tällä hetkellä?

9 Miten asioita voisimme kehittää?

9.1 Oletko ehdottanut muutoksia?

9.2 Millä menestyksellä?

10 Mitä haluaisit muuttaa?

10.1 Puhuitko asiasta, kenelle? millä tuloksella?

11. Mitä tarvitset jotta pääset suomalaiseen yhteiskuntaan täysin?

11.1 Missä tarvitset eniten apua?

11.2 Mikä sujuu?

12. Tuntuuko sinusta että sinun mielipidettä kunnioitetaan, esimerkkejä?**13. Onko sinulla kontakteja läheisiin, miten tärkeää se on sinulle?****14. Ketkä ovat tällä hetkellä sinun elämässä tärkeimmät henkilöt täällä Suomessa, entä muualla?**Kysymykset ohjaajille**1 Talon toimivuus**

- säännöt
- yhteiset tilat
- yksityisyys asukkaille
- yhteiset tilaisuudet

2 Ilmapiiri

- asukkaiden välissä
- työyhteisö
- muu yleinen ilmapiiri miten vaikuttaa asukkaisiin

3 Alkukartoitukset nuorten kohdalla (+ terveydenhoitajalta)**4 Suhde asukkaisiin****5 Kerro omasta työstä ja sen merkityksestä****6 Mahdollisuuksia asiakkaille (nuorille) mennä eteenpäin****7 mikä toimii, mikä ei?****8 Työ ennen päätöstä ja sen jälkeen**

9 Onko sinulla mahdollisuus käyttää työnohjausta, tarvitsetko sitä?

10 Mikä on sinun mielipide maahanmuuttopolitiikasta Suomessa, toteutuuko migrin strategia?

11 Tekisit jotain eri tavalla?, teitkö? Lisää ehdotuksia.

(12 tulkin roolista)

Kysymykset vapaaehtoisille / ystäväperheelle

1 Miten yhteistyö vastaanotto keskuksen kanssa toimii?

2 Missä oloissa oli nuori kun tapasitte ensimmäisinä keroina ja miten se on kehittynyt?

3 Miten nuori nyt voi?

4 Miten olet mukana hänen elämässä?

5 Mikä toimii, mikä ei?

6 Miten näet nuoren tulevaisuutta?

7 Mikä on mielipiteesi maahanmuuttopolitiikasta? Suomen vastaanottojärjestelyistä?

8 Mitä voisi tehdä paremmin, ehdotuksia?